

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**PŘIPRAVENOST MLADÝCH DOSPĚLÝCH NA ODCHOD
Z VYBRANÉHO DĚTSKÉHO DOMOVA DO SAMOSTATNÉHO
ŽIVOTA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Mirka Pivoňková

Speciální pedagogika

Vedoucí práce: PhDr. Markéta Zachová, Ph.D.

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 26. dubna 2023

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Markétě Zachové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu a cenné rady, které mi při vedení této bakalářské práce věnovala. Také bych chtěla poděkovat vedení dětského domova za umožnění realizace výzkumu.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje tématu připravenosti mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy zaměstnanců a mladých dospělých, kteří se na odchod z dětského domova chystají. Práce je rozdělena na teoretickou a metodologickou část. Teoretická část práce představuje systém náhradní výchovné péče se zaměřením na legislativní vymezení ústavní výchovy a zařízení, která do ústavní výchovy spadají. Dále se zabývá specifiky jedinců vyrůstajících v dětských domovech a procesem přípravy mladých dospělých na odchod do samostatného života. V metodologické části je představen podrobný popis výzkumného šetření, výsledky a interpretace výzkumného šetření, shrnutí výsledků a doporučení pro praxi. Hlavním cílem výzkumného šetření je analyzovat a zhodnotit proces přípravy mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy zaměstnanců a mladých dospělých připravujících se z daného dětského domova za účelem osamostatnění se odejít.

Klíčová slova: ústavní výchova, dětský domov, odchod z dětského domova, mladí dospělí

ANNOTATION

The bachelor thesis is devoted to the topic of young adults' readiness to leave the selected children's home for independent life from the perspective of staff and young adults who are preparing to leave the children's home. The thesis is divided into theoretical and methodological parts. The theoretical part of the thesis presents the system of foster care with a focus on the legislative definition of institutional care and the facilities that fall under institutional care. It also deals with the specifics of individuals growing up in children's homes and the process of preparing young adults for their transition to independent life. The methodological part presents a detailed description of the research investigation, the results and interpretation of the research investigation, a summary of the results and recommendations for practice. The main aim of the research investigation is to analyse and evaluate the process of preparing young adults to leave the selected children's home for independent living from the perspective of staff and young adults preparing to leave the children's home for independent living.

Keywords: institutional care, children's home, leaving children's home, young adults

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	3
ÚVOD	4
1 SYSTÉM NÁHRADNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE	5
1.1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	5
1.2 LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY V ČESKÉ REPUBLICE	6
1.3 ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ ZAŘÍZENÍ DLE MŠMT	6
1.3.1 diagnostické ústavy	7
1.3.2 dětské domovy se školou	8
1.3.3 výchovné ústavy	8
1.4 DĚTSKÉ DOMOVY	9
2 SPECIFIKA DĚTÍ VYRŮSTAJÍCÍCH V DĚTSKÉM DOMOVĚ	10
2.1 PSYCHICKÁ DEPRIVACE	10
2.2 CITOVÁ VAZBA	12
2.3 SOCIÁLNÍ VLIVY	13
3 ODCHOD MLADÝCH DOSPĚLÝCH DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA	14
3.1 VYMEZENÍ MLADÉ DOSPĚLOSTI	14
3.2 PROCES PŘÍPRAVY NA ODCHOD MLADÝCH DOSPĚLÝCH Z DĚTSKÉHO DOMOVA DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA	15
3.2.1 zahájení procesu přípravy na odchod z dětského domova	16
3.2.2 průběh procesu přípravy na odchod z dětského domova	16
3.2.3 přechod z dětského domova do samostatného života	17
3.3 MOŽNOSTI PODPORY	17
3.4 VÝZKUMY ZABÝVAJÍCÍ SE ODCHODEM MLADÝCH DOSPĚLÝCH Z DĚTSKÉHO DOMOVA DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA	18
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	20
4.1 KONCEPTUALIZACE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A VÝZKUMNÉHO CÍLE	20
4.2 VÝZKUMNÁ STRATEGIE	20
4.3 PILOTNÍ VÝZKUM	21
4.4 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	21
4.5 VÝZKUMNÉ METODY	22
4.5.1 polostrukturovaný rozhovor	22
4.5.2 analýza dokumentů	22
4.6 PROSTŘEDÍ SBĚRU DAT	23
4.6.1 charakteristika vybraného dětského domova	23
4.7 VÝZKUMNÝ SOUBOR	23
4.8 ZPŮSOBY SBĚRU A ANALÝZY DAT	26
5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	28
5.1 ROZHOVORY SE ZAMĚSTNANCI	28
5.2 ROZHOVORY S MLADÝMI DOSPĚLÝMI	36
5.3 ANALÝZA DOKUMENTU	44
6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	47
6.1 ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	47
6.2 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ	49
6.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	51
ZÁVĚR	52
RESUMÉ	54

SEZNAM LITERATURY	56
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ.....	59
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

CAN – Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

DD – Dětský domov

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Úvod

Dětské domovy poskytují bezpečné prostředí dětem, které z nejrůznějších důvodů nemohou vyrůstat ve své biologické rodině. Je to situace, kterou si děti nevybraly, musejí ale svou životní cestu přijmout a postavit se čelem možným nástrahám. Tyto jedinci mohou v dětských domovech být do své zletilosti, popřípadě do 26 let, připravují-li se na budoucí povolání. Odchod do samostatného života je pro mnohé velkým krokem, často spojený s neznámem či nejistotou. Pro mladé dospělé v dětských domovech může přijít ve chvíli, kdy se nemusí cítit dostatečně připraveni. Tato skutečnost byla hlavním důvodem výběru tématu bakalářské práce: *„Připravenost mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života“*. Téma považuji za důležité, neboť podnětná příprava může mladým dospělým při odchodu z dětského domova dodat pocit jistoty a v co nejvyšší možné míře je na tento životní krok připravit.

Práce je rozdělena na část teoretickou a metodologickou. V teoretické části je nejdříve v rámci první kapitoly představen systém náhradní péče v České republice se zaměřením na legislativní vymezení ústavní výchovy a zařízení, která do ústavní výchovy spadají. Druhá kapitola se zaměřuje na specifika dětí vyrůstajících v dětském domově. Ve třetí kapitole je popsán proces přípravy na odchod mladých dospělých z dětského domova do samostatného života, zmíněny možnosti podpory a uvedeny příklady vybraných dostupných výzkumů zabývajících se tématem odchodu z dětských domovů do samostatného života. V rámci teoretické části jsou citovány myšlenky mnoha autorů zaměřující se na specifika ústavní výchovy a jejího vlivu na osobnost jedince.

Ve druhé metodologické části je představen podrobný popis výzkumného šetření, dále výsledky a interpretace výzkumného šetření, jejich shrnutí a doporučení pro praxi. Hlavním cílem výzkumného šetření je analyzovat a zhodnotit proces přípravy mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy zaměstnanců a mladých dospělých připravujících se na odchod z dětského domova. Metodologická část je založena na kvalitativním způsobu získávání dat prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a analýzy dokumentů.

1 SYSTÉM NÁHRADNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICCE

V této kapitole představíme formy náhradní péče v České republice. Zmíníme zde možnosti náhradní rodinné péče, zaměříme se na legislativní vymezení ústavní výchovy a zařízení, která do ústavní výchovy spadají.

V každé společnosti je určité množství dětí, o které se jejich biologičtí rodiče nemohou či nechtějí starat, anebo z nějakého důvodu není žádoucí, aby se starali. Cílem společnosti následně je, zajištění co nejlepší náhradní výchovné péče (Langmeier, Matějček, 2011). Formy náhradní výchovné péče je možné rozdělit do dvou kategorií, na rodinnou a ústavní péči (Řezáč, 2022).

1.1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Mezi formy náhradní rodinné péče se řadí adopce, pěstounská a poručenská péče, tzv. péče jiné fyzické osoby a péče hostitelská. Adopce je považována za jednu z forem náhradní péče, která se z právního a sociálního hlediska nejvíce podobá biologické rodině ve všech svých ohledech. Adopce se týká především dětí útlého věku s relativně dobrým zdravotním stavem a kteří současně nebudou moci nikdy vyrůst ve své biologické rodině (Řezáč, 2022). V rámci náhradní péče je rozlišována pěstounská a poručenská péče, nýbrž v praxi mají tyto dvě formy velmi podobný princip. Hlavní rozdíl se shledává v rozsahu práv pěstouna/poručníka. V případě pěstounské péče rodičům zůstávají některá rodičovská práva, v případě poručenské péče rodinná práva místo biologických rodičů zastává poručník (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023). Péče jiné fyzické osoby přichází v úvahu v případě absence biologických rodičů, či poručníka, který by mohl o dítě osobně pečovat. Hlavní rozdíl je zde v tom, že pečující osoba na rozdíl od pěstounství a poručenství není státem finančně podporovaná skrze vyplácení dávek. Děti jsou v tomto případě potřeby hrazeny prostřednictvím výživného jeho biologickými rodiči, či dalšími odpovědnými příbuznými přímo pečující osobě (Zákon č. 89/2012 Sb.). Další z forem náhradní rodinné péče je hostitelská péče, která, jakožto krátkodobá forma péče, je určena pro děti v ústavních zařízeních. Lze ji považovat za doplňkovou a podpůrnou složku náhradní výchovné péče, v žádném případě se však nejedná o plnohodnotnou náhradu pěstounství, nebo adopce (Řezáč, 2022).

1.2 LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY V ČESKÉ REPUBLICE

Ústavní výchova, jakožto jedna z forem náhradní rodinné péče přichází v úvahu za předpokladu, že je ohrožená řádná výchova a příznivý vývoj dítěte a rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu nemá možnost nebo se nechce o dítě postarat. V této situaci je nutné přistoupit k opatření na ochranu dětí, které vymezuje Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb.).

Dále je ústavní výchova ukotvena v Občanském zákoníku 89/2012 Sb. v rámci rodinného práva, který pojednává o tom, že *„jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový, či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření nařídít ústavní výchovu a činí tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě.“* Na základě §972 Občanského zákoníku lze nařídít ústavní výchovu nejdéle na dobu tří let. Před uplynutím této doby lze nařízení prodloužit v případě, že důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Z toho plyne, že ústavní výchovu lze nařídít opakovaně, ale vždy jen maximálně na dobu tří let. V případě pominutí důvodů, pro které ústavní výchova byla nařízena, nebo v případě, je-li možné dítěti zařídit jinou než ústavní péči, soud neprodleně ústavní výchovu zruší (Zákon č. 89/2012).

Organizačně lze ústavní výchovu rozdělit mezi resort zdravotnictví, resort mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) a resort práce a sociálních věcí, do kterých spadají jednotlivá zařízení. Dětské domovy do 3 let spadají do resortu zdravotnictví, dále zařízení sociálních služeb, konkrétně domovy pro osoby se zdravotní postižením a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc spadají do resortu práce a sociálních věcí (Trnková, 2018). Zařízení, jež spadají do ústavní výchovy zřizované ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy popisujeme v další podkapitole.

1.3 ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ ZAŘÍZENÍ DLE MŠMT

Ústavní a ochranná výchova resortu mládeže a tělovýchovy je v legislativě ukotvena zákonem č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Záměrem školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy (dále jen „zařízení“) je

poskytnout náhradní péči dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochranou výchovou a dětem s nařízeným předběžným opatřením. Zařízení jsou povinni zajistit podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. Do zařízení jsou umísťovány nezletilé osoby zpravidla ve věku od 3 do 18 let, ale v případě, že u daného jedince probíhá soustavná příprava na budoucí povolání, tzn. studuje-li, může v zařízení setrvat až do 26 let. Zařízení dále mohou poskytovat péči dětem, které nejsou českými občany, ale splňují podmínky stanové zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, dále dětem s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, popřípadě s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo nařízeno předběžné opatření. Těmto dětem jsou zařízením zajištěny vhodné podmínky úpravou denního režimu a vybavenosti zařízení (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Zařízeními, jež jsou spojené s výkonem ústavní výchovy spadající do kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy dle zákona č. 109/2002 Sb. jsou:

- a) diagnostické ústavy,
- b) dětské domovy,
- c) dětské domovy se školou,
- d) výchovné ústavy (Zákon č. 109/2002 Sb.).

1.3.1 DIAGNOSTICKÉ ÚSTAVY

Do diagnostického ústavu jsou přijímány děti, kterým bylo soudem nařízeno předběžné opatření, dále děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Zde je dítě či mladistvý podroben procesu diagnostiky a komplexnímu vyšetření. Účelem diagnostiky je také zjištění, jestli se u jedince vyskytuje porucha chování. V případě, že je zjištěná porucha chování, diagnostický ústav by měl zjistit a zvážit její závažnost za účelem dalšího umístění dítěte a nastavení výchovného, případně výchovně léčebného režimu (Janků in Řezáč, 2022). Dle Trnkové (2018) diagnostický ústav v první řadě vykonává komplexní vyšetření dítěte formou pedagogických a psychologických postupů. Na základě dat z vyšetření zpracuje zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb daného dítěte, tzn. zpracuje podobu programu rozvoje jeho osobnosti. Pobyt a diagnostika dítěte v diagnostickém ústavu zpravidla nesmí přesáhnout dobu osmi týdnů. Diagnostika

nemusí být prováděna u dětí či mladistvých bez závažných výchovných problémů a poruch chování. Vznikne-li potřeba diagnostického vyšetření později, zařídí to ten diagnostický ústav, který se vyskytuje ve stejném obvodu, kde je dítě umístěno. Povinností diagnostického ústavu je vedení evidence dětí umístěných v zařízeních ve stejném územním obvodu a také počet volných míst v nich.

Na základě komplexního vyšetření, posouzení zdravotního stavu dítěte a také volné kapacity jednotlivých zařízení je následně dítě umístěno do některého z dlouhodobých zařízení ústavní péče, nebo případně navraceno do prostředí původní rodiny či náhradní rodinné péče. (Janků in Řezáč, 2022)

1.3.2 DĚTSKÉ DOMOVY SE ŠKOLOU

Další formou ústavní péče je dětský domov se školou, u kterého, jak už z názvu vyplývá, dítě dochází do školy, která je součástí daného ústavního zařízení. Do dětského domova se školou lze umístit děti, které mají nařízenou ústavní výchovu či závažné poruchy chování, nebo děti, které pro svou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. Zařízení je určené pro děti po dobu trvání povinné školní docházky - tzv. od 6 let až po dobu ukončení povinné školní docházky (Trnková in Řezáč, 2022).

Může nastat situace, kdy v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené dětským domovem. V tomto případě je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy mimo dětský domov. Nastane-li situace kdy se dítě nemůže po ukončení školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovně-právní poměr, je přemístěno do výchovného ústavu (Zákon č. 109/2002 Sb.).

1.3.3 VÝCHOVNÉ ÚSTAVY

Do výchovných ústavů jsou umísťovány děti od 15 let, které mají závažné poruchy chování a byla jim nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. V mezních případech, kdy dítě má uloženou ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno do dětského domova se školou, výjimečně lze do výchovného ústavu umístit dítě již od 12 let (Trnková, 2018).

1.4 DĚTSKÉ DOMOVY

Děti, které nemohou být vychovávány ve vlastní ani v náhradní rodinné péči jsou přijímáni do dětského domova. Na rozdíl od diagnostických ústavů a dětských domovů se školou jsou zde přijímáni děti, které nemají diagnostikovanou závažnou poruchu chování a mohou se proto vzdělávat ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Mohou zde být přijímáni i nezletilé matky spolu s jejich dětmi (Janský, 2014).

Zpravidla jsou do dětského domova umisťovány děti od 3 do nejvýše 18 let. Zletilí jedinci zde mohou zůstat do 26 let v případě, probíhá-li u nich soustavná příprava na budoucí povolání, tedy do tohoto věku studují (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Dle Zákona č. 109/2002 Sb. §12 *„Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.“*

Základní organizační jednotku v dětském domově dle Zákona č. 109/2002 Sb. §4 tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Dále je zde uvedeno, že sourozenci jsou zařazováni do jedné rodinné skupiny, výjimečně je lze zařadit do různých skupin z výchovných důvodů.

Dle Statistického informačního systému MŠMT (2023) na území České republiky je 138 dětských domovů, ve kterých žije celkem 4 261 dětí.

2 SPECIFIKA DĚTÍ VYRŮSTAJÍCÍCH V DĚTSKÉM DOMOVĚ

V životě se setkáváme s různými úskalími a životními zkušenostmi, které nás doprovázejí, formují a my je musíme překonávat. Dětství hraje v našich životech významnou roli a ovlivňuje nás v průběhu celého života. V mnoha případech si děti, které jsou umístěny do dětského domova nesou negativní zkušenosti z dosavadního rodinného života, kde výchova neprobíhala běžnou a podnětnou formou.

Prostředí má významný vliv na vývoj jedince. Dle Lisé, Vágnerové (2021) prostředí působící na jedince může mít různý charakter, může se jednat o interakci s lidmi, o zacházení s neživými objekty či dokonce se symboly. Dítě se přizpůsobuje prostředí, reaguje na různé podněty a zároveň svým chováním vyvolává určité reakce. Nabitě zkušenosti ovlivňují jeho psychický vývoj: mohou modifikovat prožívání, regulovat rozvoj poznávacích schopností a budou ovlivňovat i rozvoj osobnostních vlastností. Zkušenost může na lidskou psychiku působit pozitivně, ale i negativně. Psychický vývoj je ovlivněn, i když v nejednotné míře a rozdílným způsobem všemi složkami prostředí.

Dlouhodobý pobyt jedinců v DD způsobuje mj. typické osobnostní deformace, a to jak v oblasti sociálních vztahů, postojů, systému hodnot, tak v sebehodnocení. Pro podporu správného vývoje jedince je podstatná potřeba sebeúcty, pozitivního ocenění a bezpodmínečného přijetí (Matoušek, 1999). Zabýváme-li se charakteristikou osobnosti jedince v DD, všimneme si především zvýšené afektivity, chybějících ideálů a nízkých ambic. Jedinci chybí nadšení pro vyšší hodnoty a také se u nich projevuje slabá vůle (Škoviera, 2007).

2.1 PSYCHICKÁ DEPRIVACE

Existuje nespočet výzkumů a dlouhodobých sledování (např. Spitz, 1965 a Goldfarb, 1945), které potvrzují zjištění, že citové strádání dítěte v raném věku, separace, trauma kojenců, neexistence pevného citového pouta a vztahů v raném dětství způsobuje dlouhodobé sociálně-psychologické následky, somatické a jiné vývojové problémy. V České republice se nejvíce věnovali této teorii významní psychologové: Matějček a Langmeier (Grohová a kol., 2011).

V současném světě je mnoho dětí, které jsou vystaveny psychickému strádání, tzv. psychické deprivaci, která má vliv na jejich zdravý vývoj. Deprivace je v souvislosti

s nedostatečným uspokojováním potřeb u dětí v dětských domovech diskutovaným pojmem.

Langmeier, Matějček (2011, s. 26) definuje psychickou deprivaci jako „*psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře po dosti dlouhou dobu.*“ V situaci, kdy v období raného vývoje nedojde k uspokojení základních psychických potřeb a patřičnému citovému poutu k rodiči či blízké osobě, dítě je vystaveno psychickému strádání, traumatu, se kterým se vyrovnává v průběhu života. Děti vnímají změny, situace, odehrávající se v jejich okolí. Nesmíme ale opomenout, že deprivace, či životní podmínky nepůsobí na všechny děti stejně, neboť bereme v úvahu jejich genetické dispozice, primární zkušenosti, temperament a charakter jednotlivých dětí (Langmeier, Matějček, 2011).

Langmeier, Matějček (2011) na základě dlouhodobého pozorování dětí v ústavní výchově (především dětských domovech) zjistili, že každé dítě, i přesto, že je vychovávané stejným způsobem, reaguje na psychickou deprivaci rozdílně. Příčinu určitého chování v návaznosti na tuto situaci nelze hledat ve vývojových rozdílech, nýbrž v interakci daného prostředí se specifickými rysy základní psychické výbavy každého dítěte. Na základě této skutečnosti stanovili následující nejčastější typy deprivovaných dětí v prostředí dětských domovů:

- a) typ poměrně dobře přizpůsobivý: dítě se příznivě adaptovalo na podmínky DD, často si tyto děti najdou v DD osobu, se kterou naváží pevný vztah,
- b) typ sociálně provokativní: dítě se pokouší získat co nejvíce sociálních kontaktů a pozornosti provokací, v DD žádá o zvýšenou pozornost, vůči ostatním dětem se chová žárlivě,
- c) typ sociálně hyperaktivní: dítě projevuje až přehnaný sociální zájem, je neklidné, bez zábran navazuje kontakty s cizími lidmi, má ale problém navázat vztahy hlubší a trvalejší,
- d) typ útlumový, regresivní: projevuje se snížením celkové aktivity, útlumem, lhostejností, děti bývají pasivní a mají větší zájem o věci než o sociální vazby,
- e) typ substitučně uspokojující: dítě si kompenzuje neuspokojení potřeb prostřednictvím jiných mechanismů, např. přejídáním, žalováním, agresivitě vůči slabším.

U dětí v dětském domově se také můžeme setkat s tzv. subdeprivací. Subdeprivace je charakterizována jako mírnější forma psychické deprivace. Subdeprivace je hůře rozpoznatelná, neboť příznaky nejsou tak výrazné, jako u psychické deprivace. Tzv. jedinci vykazují menší odchylky v chování, školní či pracovní výkonnosti, v zapojování do kolektivu nebo začlenění do společnosti (Langmeier, Matějček, 2011).

2.2 CITOVÁ VAZBA

Součástí lidského života je mít a vytvářet vztahy s druhými lidmi.

Bude-li se dítěti dostávat kvalitního sociálního a citového prostředí, bude se jeho osobnost celistvě vyvíjet. V této situaci se jeho vrozené schopnosti a dovednosti budou rozvíjet přirozeně. V případě, že je dítě dlouhodobě vystaveno zkušenostem s dlouhodobým zanedbáváním, tento proces bude narušen. Dochází k tzv. disociaci psychiky, kdy vnímavé „já“ je uchováno a uloženo tak, aby už netrpělo a funkční část je určena k přežití. Tento proces je reakcí na nejtěžší situace v životě. Je-li dítě vystaveno tomuto procesu příliš často a v brzkém věku, dítě je ohroženo vnitřním přijetím tohoto systému. Jde o takový záchranný systém, který ochraňuje dítě a později dospělého člověka od samotného života - konkrétně od života mezi lidmi, od opravdových vztahů a lásky (Vrtbovská, 2010).

U dětí, kde byla narušena citová vazba, se může projevit problém neschopnosti vytvořit si pevnou vazbu. Tyto děti zažily trauma, na základě, kterého nejsou schopny, ani po umístění do nového bezpečného prostředí, znovu navazovat citové vztahy. Působení negativních vlivů je většinou dlouhodobé a ani po odebrání z rodinného prostředí a umístění do dětského domova, do bezpečného prostředí ho předchází zkušenosti ovlivňují (Vrtbovská, 2010).

Děti, které jsou zanedbávané, týrané, zneužívané, odebrané z rodinného prostředí a umístěné do dětského domova mají individuální projevy. Jde o děti, které jsou poznamenané významným traumatem a ztrátou. V situaci, kdy se u dítěte střídá personál, není v silách zařízení poskytnout takovému dítěti péči, která by dostatečně uspokojovala jeho potřeby. Děti nejsou schopny se emocionálně vyrovnat s ubližováním ze strany pečovatele. Mají problém se vypořádat s křikem, výhružkami, zneužitím, opuštěním a zanedbáváním. Těmto dětem je třeba poskytnou citlivou péči a podporu (Vrtbovská, 2010).

V souvislosti se specifiky dětí vyrůstajících v dětských domovech se můžeme setkat s pojmem – syndrom CAN, tzv. syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Syndrom CAN) je charakterizován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, jež vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, které je v dané společnosti posuzováno jako nepřijatelné. Příznaky se mohou projevit následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče, kdy dítě trpí zanedbáváním jeho důležitých životních potřeb. Různé způsoby ubližování mohou vést k odlišným důsledkům, na základě čehož rozlišujeme problémy vzniklé deprivací (tj. nedostatečným uspokojováním různých potřeb), týráním a zneužíváním (Vágnerová, 2008).

2.3 SOCIÁLNÍ VLIVY

Děti z dětských domovů se řadí do kategorie dětí se sociálním znevýhodněním vzhledem k tomu, že je jejich životní situace i zkušenost odlišná od dětí z běžných rodin a má na ně vliv v oblasti kognitivní, sociální i emocionální (Němec, Vojtová, 2009).

Škoviera (2007) se jako jednomu z dilemat náhradní výchovy věnuje tomu, jak se přistupuje k dětem z DD. Na jedné straně se zabývá názorem, že tyto děti nejsou ničím specifické, jsou stejné jako ostatní, to jen široká veřejnost je staví do výlučného postavení. Druhý pohled naopak zastává opačný názor, že děti v DD jsou znevýhodněné, a to především proto, že i jejich biologické rodiny se liší od ostatních, z toho důvodu si jedinci z těchto rodin nesou s sebou specifické životní zkušenosti, které děti z běžných rodin nemají. Často tyto děti pocházejí z nechtěných těhotenství, nebo za sebou mají těžkou minulost, prožily si trauma z odmítnutí vlastními rodiči a byly odebrány z jejich domácího prostředí.

Jedinci znevýhodněné touto situací mohou podléhat různým formám sociální izolace a diskriminace, mají proto tendenci setkávat se a komunikovat především mezi sebou. Děti, které vyrůstají v prostředí sociálně znevýhodněném, se často potýkají s problémy, mezi které patří např. frustrace základních potřeb (primárních, emočních, vztahových atd.), absence životních jistot a cílů i sociálního zakotvení, ztížené podmínky seberealizace a sociální integrace. Potřeba naučit se toleranci, porozumění a přijetí nejrůznějších odlišností u druhých lidí se týká bezpochyby každého z nás (Slowík, 2016).

3 ODCHOD MLADÝCH DOSPĚLÝCH DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA

Odchod jedince do dospělého života může představovat náročnou etapu v rámci života, se kterou se mohou pojít různé emoce, očekávání, radosti, či obavy. Příprava jedinců z dětského domova na samostatný život je dlouhodobým kontinuálním procesem, jehož cílem je připravit jedince především na úspěšnou integraci do společnosti po ukončení ústavní výchovy.

3.1 VYMEZENÍ MLADÉ DOSPĚLOSTI

Mladou dospělost lze charakterizovat ukončením vývoje v oblasti somatické, psychické a sociální ve třech různých oblastech. Trvání vývojového období mladé dospělosti je u každého jedince individuální. Toto období je považované za období plného nadějí a jejich postupného naplňování, období mnoha proměn a změn, ale také nových zkušeností a zážitků. V období mladé dospělosti se jedinec vyrovnává s řadou dilemat, spočívající převážně v rozporu potřeby svobody a nezávislosti, s potřebou zkusit nové role, které jsou nějak omezující. Člověk s blížící se dospělostí si uvědomuje, že nová role přináší výhody, ale také nevýhody. Rozhodnutí uskutečněná v této fázi jsou již závazná a mohou mít i vliv na následující vývojové fáze, jelikož nashutují změny, které mohou být nezvratné, např. rodičovství (Vágnerová, 2007).

Vývojová psychologie označuje období po adolescenci jako časou, ranou, či mladou dospělost. Užívaná terminologie i časové vymezení tohoto období se liší dle autorů.

Vágnerová (2007) definuje mladou dospělost od 20 do 40 let. Počátek mladé dospělosti je špatně definovatelný, jelikož není vymezen žádným rituálem, který by dokázal jasně specifikovat věk, který by stanovil, kdy člověk přestává být adolescentem. V případě, že by člověk chtěl stanovit důležitý mezník v rámci překlenutí z jednoho období do druhého, bylo by možné říct, že důležitým faktorem je dosažení zletlosti, tedy věku 18 let. Tento faktor ale není společností uznáván jako zásadní lomítko, které by bylo signálem pro změnu statusu daného člověka. Giddens (2013) vymezuje ranou dospělost, která označuje mladé lidi ve věku od 20 do 30 let žijící nezávislý život, tzv. ještě nevstoupili do manželství, nemají děti a se vztahy a životem experimentují. Langmeier, Krejčíková (2006) vyznačují stádium následující po adolescenci jako časou dospělost a její věkovou hranici stanovují zhruba od 20 do 25-30 let.

V zahraničí, konkrétně ve Spojených státech amerických dle (Oesterla, 2013) období mladé dospělosti začíná s ukončením středoškolského studia, což zpravidla bývá v 18 letech a může trvat přibližně do 30 let. Způsob, jak jedinci v tomto období jednají může mít potencionálně vliv na jejich zdraví, duševní pohodu, a kvalitu života ve střední dospělosti.

V práci se budeme přiklánět k vymezení mladé dospělosti dle Oesterla (2013), tedy od 18 do přibližně 30 let. Dosažení plnoletosti je pro jedince v dětských domovech důležitým milníkem, neboť po dosažení 18 let mohou zůstat v DD pouze za předpokladu, že se připravují na budoucí povolání. Ti, kteří studují střední odborná učiliště a nepokračují ve studiu, odchází z dětského domova právě již v 18 letech.

3.2 PROCES PŘÍPRAVY NA ODCHOD MLADÝCH DOSPĚLÝCH Z DĚTSKÉHO DOMOVA DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA

„Odchod z dětského domova představuje pro každého, kdo v něm prožil část svého dětství, významný a emočně náročný okamžik, který se často pojí s obavami z budoucnosti. První kroky mimo zdi zařízení s sebou přináší nejen kýžený pocit svobody, ale i odpovědnost za vlastní život.“ (Kusá a kol., 2017, s. 6)

U mladých dospělých opouštějících institucionální zařízení je situace odchodu do samostatného života v mnoha aspektech odlišná, kde klíčový rozdíl spočívá ve strategii plánování odchodu a přípravy na něj. V rámci rodiny probíhá příprava na samostatný život průběžně, neorganizovaně a k osamostatnění dochází postupně s dopomocí rodiny. Zároveň v rodině většinou odchází za předpokladu, cítí-li se připraven, jedinci v ústavním zařízení ale odcházejí zpravidla v 18 letech, bez ohledu na to, cítí-li se připraveni, či nikoliv (Běhounková, 2012).

Na úspěšnost odchodu má vliv řada okolností, jako jsou stabilita prostředí, do kterého dítě odchází, návaznost sociální služeb a dostupnost práce a bydlení v místě budoucího bydliště, a dobrá či špatná rozhodnutí mladého dospělého po odchodu. I přes to, že se zařízení snaží, v co největší míře přiblížit se přirozenému prostředí dítěte, naráží zde na objektivně neodstranitelné překážky a limity ústavní výchovy. Díky účelné a efektivní spolupráci s jedincem lze mnoho rizik minimalizovat tak, aby měl jedinec možnost dosáhnout svého potencionálu. Neopomenutelnou roli v této situaci hraje způsob, jakým byl jedinec

na odchod ze zařízení v průběhu svého pobytu připravován. Dále zde mají podíl vztahy, které byly vychovatelé a vychovatelky s dětmi schopny navázat (Kusá a kol., 2017).

3.2.1 ZAHÁJENÍ PROCESU PŘÍPRAVY NA ODCHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Veškeré aktivity vykonávané v dětském domově směřují k přípravě jedince na osamostatnění, či k návratu do rodiny. Z širšího hlediska se DD zaměřují na to, aby jedinec byl co nejvíce samostatný a schopen se o sebe postarat.

Prvotní fáze přípravy spočívá ve stabilizaci psychiky dítěte, která často bývá narušena v důsledku rodinných problémů a následného umístění do dětského domova. Zaměřuje se na zlepšení narušených interpersonálních vazeb dítěte, dále na rozvoj jeho sebevědomí a sebepojetí. Neodmyslitelnou roli v této fázi hrají vychovatelé, kteří projevují lásku, důvěru, jistotu a sympatii. Stabilizaci psychiky je možné dosáhnout i díky terapeutické činnosti (Běhounková, 2012).

Podstatné je pracovat s dětmi v oblasti školní a profesní přípravy, neboť děti často pocházejí z prostředí, kde vzdělávání nezaujímá stěžejní místo v žebříčku hodnot. Vychovatelé se snaží předávat informace o důležitosti profesní přípravy a motivovat je. V této oblasti je úkolem vychovatelů v dětském domově podpořit děti při plnění školních povinností (Matoušek, Pazlarová, 2014). Dále je cílem v této fázi naučit jedince hospodařit s penězi, to se ovšem odvíjí od věku a schopnostech konkrétního dítěte, je ale důležité v této oblasti pracovat již od útlého věku. Děti v dětském domově dostávají kapesné, se kterým hospodaří dle svého uvážení (Běhounková, 2012).

3.2.2 PRŮBĚH PROCESU PŘÍPRAVY NA ODCHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA

V této fázi má proces přípravy na odchod z dětského domova aktuálnější charakter. Za cíl je považováno předat dětem informace a praktické zkušenosti ohledně práce, bydlení, financí, mezilidských vztahů, a to nejlépe prostřednictvím kurzů či víkendových programů. Tyto programy většinou zajišťují neziskové organizace, jejichž kurzy jsou založené na simulovaných, zážitkových situacích (Běhounková, 2012).

V průběhu této fáze se pracuje především s dětmi, které jsou starší 15 let. Hraje zde důležitou roli příprava na dokončení vzdělání, získání zaměstnání a sehnání bydlení (Rieger, 2009). Vhodné je, aby si jedinci od 15 let vydělávali brigádami, prostřednictvím kterých si upevňují řád, povinnosti, osvojují si pracovní návyky i schopnost hospodařit s penězi.

Hospodaření s penězi zde hraje podstatnou roli, neboť mladí dospělí se po odchodu z DD dostávají do finanční tísně, kterou často řeší nevýhodnými půjčkami, což vede k zadlužení, nebo dokonce i k exekuci (Rotreklová a kol., 2009).

Tato fáze končí, dozvídá-li se jedinec termín odchodu ze zařízení, což bývá minimálně s předstihem 6 měsíců (Rieger, 2009).

3.2.3 PŘECHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA

Tato fáze přichází ve chvíli, kdy se jedinec dozvídá o termínu odchodu ze zařízení, což bývá minimálně s předstihem 6 měsíců (Rieger, 2009).

V této fázi je podstatné vzít v potaz individuální potřeby mladého dospělého. Samotný odchod představuje velký krok, kde mladý jedinec přebírá zodpovědnost za svůj život a svá rozhodování.

Rieger (2009) zmiňuje, že v této fázi je nejdůležitější zajistit, aby mladý dospělý měl po odchodu z DD kde bydlet. DD by měl u mladých dospělých posilovat praktické dovednosti, které jsou se samostatným chodem domácnosti spjaté. Oblast bydlení je považována za jednu z nejsložitějších oblastí, se kterou se mladí dospělí po odchodu z DD potýkají. Může se to projevit tím, že se například jedinec vrátí do své nefunkční rodiny, nebo zde hrozí riziko bezdomovectví. Prevencí proto je, aby mladý dospělý měl dostatek informací o možnostech následné podpory a pomoci, na kterou se může v případě potřeby obrátit. Dále je také možnost, aby dětský domov pomohl tím, že bude mít k dispozici několik startovacích bytů, ve kterých mohou mladí dospělí po odchodu z DD po určitou dobu zůstat.

3.3 MOŽNOSTI PODPORY

Po odchodu z dětského domova se mladí dospělí setkávají s mnoha novými situacemi. V České republice není vytvořen komplexní systém, který by propojil podporu a péči v zařízení, a ještě zároveň podporoval mladého člověka v jeho samotném životě po odchodu z dětského domova (Běhounková, 2012).

Po osamostatnění se mladí dospělí ve většině případů nemohou spolehnout na svou biologickou rodinu, jako tomu je u dětí z rodinného prostředí, neboť právě ta je často příčinou toho, že byli do dětského domova umístěni. Podporu a pomoc se jim snaží v rámci

následné péče nabídnout dětský domov, ze kterého odešli, poté neziskové organizace, nadace, nebo projekty.

V České republice působí řada společností a nadací, které se zabývají podporou mladých dospělých před a po odchodu z dětského domova do samostatného života. Neziskové organizace realizují různé workshopy, kurzy, poradenství, které jsou zaměřené např. na rozvoj a podporu finanční gramotnosti, pomoc při hledání dostupného bydlení, kariérního poradenství, nebo pomoc s hledáním zaměstnání. Mezi nejznámější organizace působící v České republice se řadí např. Nadace Terezy Maxové (<https://nadaceterezymaxove.cz>), Dejme šanci dětem o.p.s. (<https://www.dejmedetemsanci.cz>), Nadační fond Veroniky Kašákové (<https://www.nfvk.cz>), nebo projekt Patron (<https://ipatron.cz>).

3.4 VÝZKUMY ZABÝVAJÍCÍ SE ODCHODEM MLADÝCH DOSPĚLÝCH Z DĚTSKÉHO DOMOVA DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA

V následující kapitole stručně prezentujeme vybrané dostupné výzkumy zabývající se tématem odchodu z dětských domovů do samostatných životů.

Štenclová (2021) vypracovala disertační práci s tématem: „*Příprava dětí na odchod z DD jako prevence neúspěšného začlenění do společnosti*“, která se zaměřuje na problematiku sociální integrace jedinců, kteří vyrůstají v dětských domovech a chystají se je za účelem osamostatnění opustit. V disertační práci bylo využito strategie smíšeného designu, kde výzkum je převážně kvantitativní, přičemž pro získání některých doplňujících výsledků byl využit přístup kvalitativní. Kvantitativní výzkumné šetření bylo realizované prostřednictvím online dotazníků, které byly zasílány ředitelům dětských domovů. Základní výzkumný vzorek byl tvořen ze 131 ředitelů státních dětských domovů, výběrový vzorek 98 ředitelů. Hlavním cílem bylo zmapovat a deskriptivně popsat specifika přípravy jedinců na odchod z dětských domovů za účelem osamostatnění se. Výzkum odhalil řadu okolností, především poukazyval na skutečnost, že si ředitelé dětských domovů uvědomují závažnost problematiky a snaží se v rámci svých možností děti na odchod do společnosti připravit. Oporu nachází především v neziskových organizacích a podpůrných programech, které zpravidla cílí na rozvoj osobnosti dospívajícího jedince, jeho sebepojetí a kvalitu sociálních vztahů. Za osvědčený přístup, který efektivitu přípravy a následné integrace zvyšuje, je

participační edukační přístup, tzv. přenesení spoluzodpovědnosti na mladistvého z hlediska svého dalšího osobnostního rozvoje a začlenění do společnosti.

Dalším výzkumem v této oblasti je výzkum s tématem – Integrace dětí z dětských domovů do společnosti a jejich adaptace na trhu práce, který realizoval Masarykův ústav vyšších studií ČVUT v Praze z roku 2022. Hlavním cílem projektu bylo zmapovat faktory ovlivňující integraci mladistvých z dětských domovů do společnosti a jejich úspěšnou adaptaci na vstup na trh práce (Mynaříková a kol., 2022).

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této části práce se zaměřujeme na podrobný popis výzkumného šetření. Formulujeme výzkumný problém a cíl, ze kterého jsou dále dedukovány dílčí cíle. Objasníme zde výzkumnou strategii, použité metody, výsledky a interpretaci z realizovaného výzkumného šetření.

4.1 KONCEPTUALIZACE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A VÝZKUMNÉHO CÍLE

V prvním kroku realizace jsme si určili, co bude cílem celého procesu. Výzkumné šetření vyplývá ze stanoveného výzkumného problému *„Analýza a zhodnocení připravenosti mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života“*. Hlavním výzkumným cílem bylo *„Analyzovat a zhodnotit proces přípravy mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy zaměstnanců a mladých dospělých připravujících se na odchod z DD.“*

Formulace cíle byla zpřesněna prostřednictvím následujících výzkumných otázek:

VO1: Jakým způsobem jsou mladí dospělí vedeni k samostatnosti a připravování na odchod z vybraného dětského domova ve vybraných oblastech (jedná se zejména o finanční gramotnost, pracovní zkušenosti, bydlení)?

VO2: Jaká očekávání či případné obavy si mladí dospělí spojují s odchodem z dětského domova do samostatného života?

VO3: Jakým způsobem mladí dospělí a zaměstnanci dětského domova hodnotí stávající systém přípravy na odchod z dětského domova do samostatného života?

4.2 VÝZKUMNÁ STRATEGIE

V oblasti pedagogicko-psychologického výzkumu se využívá dvou odlišných metodologických přístupů, kterými se provádí výzkum. Odlišujeme výzkumnou strategii kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní a kvalitativní výzkumy vychází z různých předpokladů, většinou zkoumají jiné problémy, používají jiné analytické postupy a přinášejí odlišné zprávy. Závěry po využití obou metod nejsou lepší, horší, ani soupeřící. Výběr jednoho, či druhého metodologického typu zkoumání by se měl navigovat především výzkumným záměrem. Kvalitativní výzkum si klade za cíl získat detailní a komplexní

informaci o studovaném jevu, která nelze, na rozdíl od výzkumů kvantitativních, zobecnit na určitou populaci (Švaříček, Šeďová, 2014).

K získání informací vedoucích k naplnění cíle výzkumu byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Kvalitativní výzkumná metoda byla zvolena zejména proto, že tento druh výzkumu umožňuje zajít při zkoumání jednotlivých případů do hloubky, a tím získat podrobnější popis respondentů prožívání dané problematiky. Cílem výzkumu tudíž nebylo dojít k výsledkům, které by se mohly zobecňovat.

S využitím kvalitativního výzkumu se pojí určité přednosti a nevýhody. Dle Hendla (2016) se za přednosti kvalitativního výzkumu považuje získání podrobného popisu a vhledu při zkoumání jedince, nebo skupiny. Dále možnost zkoumat fenomén v přirozeném prostředí, sledovat procesy, navrhopvat teorie a hledat lokální příčinné souvislosti. Naopak za nevýhody kvalitativního výzkumu se považuje situace, že získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí. Za další nevýhodu se považuje, že analýza dat i jejich sběr jsou často časové náročné a výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi.

4.3 PILOTNÍ VÝZKUM

Samotnému výzkumu předcházela předvýzkum, který byl realizován ve formě rozhovoru s pracovníkem dětského domova a mladým dospělým připravujícím se na odchod z dětského domova. Pilotní šetření probíhalo v lednu 2023. Cílem pilotního šetření bylo ověření pochopení formulovaných otázek s časovou dotací 20 minut. Na základě pilotního šetření byly přeformulovány dvě otázky, neboť bylo zjištěno, že otázky jsou si podobné. Na závěr byla jedna otázka přidána. Provedený předvýzkum přinesl větší efektivitu pokládaných otázek.

4.4 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Před začátkem rozhovoru byli respondenti informováni o průběhu výzkumného šetření a za jakým účelem je realizováno. Byli také seznámeni s možností zdržet se odpovědi, s možností kdykoliv rozhovor ukončit či zcela z výzkumného šetření vystoupit. Respondenti byli srozuměni s tím, že všechna data budou anonymní. Všichni respondenti byli požádáni o podepsání informovaného souhlasu, ve kterém jsou zmíněná práva a zajištění

anonymizace respondentů uvedena. Všichni respondenti souhlasili s uveřejněním svých výpovědí pouze pro účely bakalářské práce.

4.5 VÝZKUMNÉ METODY

V kvalitativním výzkumu metody sběru dat přináší kulturně specifická a kontextově bohatá data. „*Metody sběru dat jsou specifické postupy poznávání určitých jevů, které badatel užívá s cílem rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé interpretují a vytváření sociální realitu.*“ (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 142)

Pro výzkumné šetření byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru a analýza dokumentů.

4.5.1 POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

Rozhovor byl vybrán na základě toho, že nám umožňuje navázat s respondentem osobní kontakt a vytvořit bezpečné prostředí. Struktura rozhovorů je uvedena v příloze 1 a v příloze 2.

Rozhovor je v kvalitativním výzkumu jednou z nejčastěji využívaných výzkumných metod, prostřednictvím které jsou data získána na základě verbální komunikace mezi výzkumníkem a respondentem. Na základě toho, jak moc výzkumník rozhovor řídí se rozlišují tři typy rozhovorů: strukturované, nestrukturované a polostrukturované. Polostrukturovaný rozhovor je možné považovat jako kompromis mezi rozhovorem strukturovaným a nestrukturovaným. Polostrukturovaný rozhovor vychází z připraveného tématu a otázek, ale výzkumník má možnost doplňovat další otázky, které nebyly prvotně samotným obsahem položené otázky (Chráška, 2016).

Skutečnost, že při polostrukturovaném rozhovoru se tazatel drží předem vytvořených otázek, avšak průběžně reaguje na podněty byla důvodem výběru tohoto typu rozhovoru.

4.5.2 ANALÝZA DOKUMENTŮ

Analýza dokumentů se řadí ke standardní aktivitě jak v kvalitativním, tak v kvantitativním výzkumu, kdy dokumenty, tzv. všechno napsané nebo prostě zaznamenané může být podrobena analýze z různých hledisek. Jednou z výhod analýzy dokumentů je okolnost, že data nejsou vystavena působení zdrojů chyb nebo zkreslení, jež vznikají při uskutečňování rozhovorů nebo pozorování, měření a testování (Hendl, 2016). Důvodem

výběru analýzy dokumentu byla skutečnost, že nám umožňuje poskytnout subjektivně nezkrácená data. Pro účely výzkumu analyzujeme školní vzdělávací program zaměřený na přípravu jedinců na vstup do života zhotovený vybraným dětským domovem. Tento dokument je veřejnosti přístupný na webových stránkách vybraného dětského domova.

4.6 PROSTŘEDÍ SBĚRU DAT

Všechna data potřebná pro výzkumné šetření byla získána ve vybraném dětském domově v Praze. Dále uvádíme informace, které jsou veřejnosti volně dostupné za účelem seznámení čtenáře s prostředím, ve kterém výzkumné šetření probíhalo. Veškeré informace jsou uvedené v souladu se souhlasem ředitele dětského domova.

4.6.1 CHARAKTERISTIKA VYBRANÉHO DĚTSKÉHO DOMOVA

Vybraný dětský domov je příspěvkovou organizací hlavního města Prahy, nyní je maximální kapacita dětského domova 83 dětí. K 28. 9. 2022 je zde evidováno 74 dětí. Dětský domov má 12 rodinných skupin a je zastoupen ředitelem, dále má tři vedoucí pedagogy a vedoucí provozu. Aktuálně v dětském domově působí 40 pedagogů, terénní sociální pracovníce, ekonomický sektor, administrativní sektor, technický pracovník a uklízečka.

4.7 VÝZKUMNÝ SOUBOR

V kvalitativním výzkumu je cílem zaměřit se na jevy, které se vztahují ke stanovenému výzkumnému problému, nikoli se soustředit na velké množství populace. Výzkumný soubor, který bude vybrán, úzce souvisí s definováním samotného výzkumného problému, který bude hlavním předmětem zkoumání (Švaříček, Šedřová, 2014).

Jako výzkumný soubor byli zvoleni zaměstnanci vybraného dětského domova a mladí dospělí připravující se na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života. Jedná se o záměrný typ výzkumného souboru, který splňuje nastavená kritéria viz níže.

Kritérium při výběru pracovníků dětského domova bylo, aby byli zaměstnanci dětského domova nejméně po dobu 5 let. Kritérium 5 let bylo zvoleno z toho důvodu, aby měli již dostatečnou zkušenost s chodem dětského domova. Dalším kritériem bylo získání pohledu z různých pracovních pozic.

Kritériem při výběru mladých dospělých připravujících se na odchod z dětského domova bylo, aby v současné chvíli studovali v závěrečném ročníku středoškolského, případně

vysokoškolského studia a strávily v dětském domově minimálně 3 roky. Vzorku odpovídalo 6 mladých dospělých, kteří byli prostřednictvím zaměstnanců dětského domova kontaktováni.

S rozhovorem souhlasili 3 zaměstnanci dětského domova a 3 mladí dospělí. Z důvodu zachování anonymity byla zaměstnancům i mladým dospělým přidělena písmena s číslicí. Zaměstnancům dětského domova byla přidělena zkratka RZ1, RZ2, RZ3. Dále popisujeme základní informace o respondentech týkající se doby pedagogické praxe, vzdělání a funkce v DD:

- RZ1 aktuálně pracuje jako vychovatelka na 4. rodinné skupince. V této rodinné skupince má nyní na starost dospívající od 12 do 17 let, ale ti 17 letí jsou výjimka, nyní tam má všechny mezi 12-13 lety. Ve vybraném DD nyní působí 7 let. RZ2 vystudovala bakalářské studium na Univerzitě Karlově obor Vychovatelství, poté pokračovala ve studiu magisterském také na Univerzitě Karlově obor Speciální a sociální pedagogiky.
- RZ2 aktuálně pracuje na pozici provázejícího pedagoga. Provázející pedagog má na starosti komunikaci a dohled na jedince, kteří žijí na cvičných bytech. Mají společné pravidelné schůzky, kde probírá s jedinci věci kolem hospodaření, minimálně 1x měsíčně s nimi dělá vyúčtování. Je s nimi v průběžném kontaktu, ať už telefonickým nebo osobním a řeší s nimi věci, které oni potřebují. V dětském domově působí od roku 2004, což znamená, že už to bude tento rok 19 let, od té doby, co nastoupil. V rámci těchto let prošel všechny rodinné skupiny, věkově, které existují. Od roku 2016 se věnuje cvičnému bydlení. RZ2 vystudoval střední školu pedagogickou se zaměřením na vychovatelství, dále celoživotní vzdělání speciální pedagogiky a v průběhu let absolvoval několik kurzů.
- RZ3 aktuálně pracuje na pozici ředitele. Celkově v dětském domově působí 25 let, 5 let jako vychovatel, 20 let jako ředitel. Vystudoval bakalářské studium obor Školský management.

Pro přehlednost jsou v tabulce 1 znázorněny základní údaje o zaměstnancích DD.

Tabulka 1: Základní údaje o zaměstnancích DD

	RZ1	RZ2	RZ3
Pohlaví	Žena	Muž	Muž
Doba působení v DD	7 let	19 let	25
Aktuální pozice	Vychovatelka 4. rodinné skupiny	Provázející pedagog	Ředitel

Zdroj: vlastní

Mladým dospělým byla přidělena zkratka RMD1, RMD2 a RMD3. Dále popisujeme základní údaje o respondentech týkající se věku, příchodu do DD, studia a kontaktu s rodinou:

- RMD1 je nyní 18 let, do dětského domova byla umístěna 3 měsíce předtím, než ji bylo 15 let. Se svou biologickou rodinou je stále v kontaktu. V současné době studuje v závěrečném ročníku na středním odborném učilišti, obor Kuchař, číšník. Neplánuje si podat přihlášku na nástavbové studium.
- RMD2 je nyní 18 let, do dětského domova byla umístěna 2 měsíce předtím, než ji bylo 15 let. Se svou biologickou rodinou je stále v kontaktu. Její mladší bratr k ní jezdí o víkendy na propustky. V současné době studuje v závěrečném ročníku na středním odborném učilišti, obor Kuchař, číšník. Podala si přihlášku na nástavbové studium, obor Podnikání, aby si dodělala maturitu.
- RMD3 je nyní 19 let. Do dětského domova byla umístěna ve 12 letech, ale bylo to cca 10 dní předtím, než ji bylo 13 let. Se svou biologickou rodinou v kontaktu spíše není. Někdy se jí ozve biologický otec, ale nechce se s ním bavit. Biologická matka je ve vězení. Občas je v kontaktu se svými sestrami. Biologických sourozenců má 6, nebo 7. Nejbližší vztah má ke své tetě (z otcovy strany), za kterou neustále jezdí. V současné době studuje v závěrečném ročníku na střední odborné škole veřejnoprávní. Plánuje si podat přihlášku na navazující bakalářské studium, stále se ale rozhoduje mezi dvěma možnostmi.

Pro přehlednost jsou v tabulce 2 znázorněny základní údaje o mladých dospělých.

Tabulka 2: Základní údaje o mladých dospělých

	RMD1	RMD2	RMD3
Pohlaví	Žena	Žena	Žena
Věk	18	18	19
Věk příchodu do DD	14	14	12

Zdroj: vlastní

4.8 ZPŮSOBY SBĚRU A ANALÝZY DAT

Ředitel vybraného dětského domova byl kontaktován prostřednictvím e-mailu, ve kterém mu bylo představeno téma a konceptualizace výzkumného problému. Pan ředitel mi na základě mé žádosti s kritériem délkou praxe ve vybraném dětském domově zprostředkoval kontakt na dva zaměstnance, kteří splňují kritérium požadované praxe a byl z jejich strany projevem zájem se mnou rozhovor realizovat, poté mi rozhovor poskytl i on sám. Dále jsem požádala o možnost provést rozhovory s mladými dospělými, kterým se blíží odchod z dětského domova. Nebylo mi umožněno přímé kontaktování mladých dospělých z důvodu narušení jejich soukromí, požádal je o provedení rozhovoru vedoucí pedagog. S rozhovorem souhlasily tři mladé dospělé, z toho dvě z nich žádaly, aby rozhovor mohly realizovat společně. Realizace společného rozhovoru jim byl umožněna. Rozhovory probíhaly od ledna do března 2023. Všechny rozhovory se uskutečnily na předem domluveném místě. Volba místa i termínu setkání byla uskutečněna na základě přání respondenta. Rozhovory se třemi respondenty probíhaly v kavárně, další tři v dětském domově. Rozhovory byly se svolením respondentů nahrávány pomocí diktafonu v mobilním zařízení. Délka trvání jednotlivých rozhovorů byla přibližně 45 minut.

Jako techniku transkripce dat jsme zvolily doslovnou transkripci, což je proces převodu mluveného projevu do písemné podoby. Tato technika je časově náročná, ale výhodou je možnost zdůrazňovat důležitá místa podtrháváním, opatřovat určitá místa komentářem nebo vytvářet seznamy a srovnávat jednotlivá místa textu (Hendl, 2016).

Zpočátku jsme měly k dispozici obsáhlý text nestrukturovaného materiálu. Abychom ho mohli srozumitelně interpretovat, bylo potřeba jej podrobit systematické analýze. Důležitá

místa, či informace v přepsaném textu byla zdůrazněna podtrháváním, což je určitý způsob kategorizace dat, která představuje konstrukci a celou kostru rozhovoru.

Za metodu zpracování dat jsme zvolily metodu kódování, kdy kódováním se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci. Rozlišují se tři typy kódování, a to otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování (Hendl, 2016).

Pro analýzu dat jsme vybraly metodu otevřeného kódování, při kterém výzkumník provádí otevřené kódování prvním průchodem daty, přitom lokalizuje témata v textu a přiřazuje jim označení. Proces otevřeného kódování odhaluje určitá témata. Tato témata pomáhají výzkumníkovi vidět témata v celku a stimulují ho k hledání dalších témat, výzkumník tento seznam postupně třídí a organizuje, kombinuje a doplňuje v další analýze. Důležité při kódování je stále brát v potaz cíl kódování (Hendl, 2016).

5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V této kapitole interpretujeme výsledky získané na základě polostrukturovaných rozhovorů a analýzy dokumentu.

5.1 ROZHOVORY SE ZAMĚSTNANCI

Na základě realizovaného otevřeného kódování bylo vytvořeno 5 kategorií. Jednotlivé kategorie s kódy jsou uvedené v tabulce 3.

Tabulka 3: Výsledky kódování - zaměstnanci

KATEGORIE	KÓDY	PŘÍKLADY
Samostatnost a vztahy	Režim dne	Na rodinných skupinách stanoven vychovateli, později v rámci předcvičného a cvičného bydlení převážně na vlastní zodpovědnosti
	Individualita	Rozdíl v přístupu k vykonávání sebeobslužných činností; rozdíl v potřebné míře dohledu vychovatelem či provázejícím pedagogem k vykonání sebeobslužných činností
	Sdílnost	Potřeba komunikace, míra interakce
Příprava v oblasti finanční gramotnosti, bydlení, pracovních zkušeností	Zkušenosti	Vlastní nabité poznatky na základě prožitku nebo prostřednictvím informací od vychovatelů či provázejících pedagogů
	Zodpovědnost	Hospodaření s penězi; vlastní jednání
	Motivace	Brigádní činnost; chod domácnosti

Pocity a plány spojené s odchodem z DD	Otevřenost	Naslouchání každému, kdo má zájem sdílet své pocity
	Reálnost	Očekávání vysokého platu po odchodu z DD, skutečně odvedená práce za dané platové ohodnocení
	Strach	Bezpečné prostředí DD, obavy z toho, co bude
Zhodnocení přípravy ze strany DD	Systém zřízení DD	Možnost předcvičného, cvičného a startovacího bydlení
	Nejistota	Míra zodpovědnosti od útlého věku; po odchodu z rodinné skupiny vychovatelé mají na starost další děti
	Potřeba dalšího vzdělávání v důležitých tématech	Workshopy, projekty
Nápady k vylepšení současného systému přípravy na odchod z DD	Finanční zázemí	Opora v možnosti poskytnutí půjček pro ty, kteří se po odchodu z DD ocitnou ve finanční nouzi
	Hranice	Pevně nastavená pravidla

Zdroj: vlastní

Kategorie: Samostatnost a vztahy

V dětském domově jsou již od počátku děti vedeni k vykonávání sebeobslužných činností, k péči o prostředí, ve kterém žijí. RZ1: „*Oni musí dělat úplně všechno. Kolikrát, když se mě ptá někdo z okolí, říkám, ty děti jsou vyceповaný, aby dělaly všechno, aby po sobě uklízely.*“

Vzhledem k počtu dětí v rodinné skupince je třeba, aby zde byla stanovena struktura, řád, který se dodržoval. Zároveň jsou tímto vedeny k tomu, aby si tyto činnosti zažily a později po přechodu do předcvičného, cvičného a později do samostatného bydlení tyto činnosti

vykonávali postupně již bez pevného režimu stanového vychovatele. RZ1: *„Například máme nastaveno, že ve čtvrtek máme velké úklidy pokoje a rodinné skupinky. Je to normálně jako v rodině, nemůže máma, ani vychovatelka prát, vyndávat myčku, vařit, dělat úkoly, žehlit, uklízet.“*

V předcvičném a na cvičném bydlení je dále cílem, aby už činnosti byly více založené na přirozeném fungování, a co nejvíce se omezily strukturované činnosti. RZ2: *„Někdy se stále musí přistoupit k nastavení struktury, když je problém, aby do toho naskočili, ale čím méně strukturovaných činností bude, tím lépe. Aby to skutečně fungovalo přirozeně, jako je to zvyk v rodinách.“*

Jakým způsobem děti v DD vykonávají sebeobslužné činnosti také záleží na individuálním přístupu každého z nich. Někomu se chce více, někomu méně. Někteří nemají problém s vykonáváním těchto činností, jiní potřebují neustálý dohled, aby bylo vykonáno to, co mělo. RZ1 popisuje na základě svých zkušeností: *„Třeba jsme měli holčičku na jedné rodince, které bylo šest let a už jsme ji začali učit žehlit. Ona byla výborná, uměla žehlit během dvou týdnů. Učila se mýt okna, vařit, ona to teda chtěla. To bylo zrovna dítě, pro které to bylo zajímavé. Ale i kdyby nechtěla, tak se to stejně musí naučit.“*

V předcvičném a cvičném bydlení je již kladena čím dál větší zodpovědnost na jejich samostatnost. Všichni nemusí zvládnout přechod do předcvičného bydlení, proto se zde myslí na to, že když to nepůjde, vrátí se zpátky do rodinných skupin. RZ2: *„Ve cvičných bytech už vykonávají všechno samostatně, dojet si nakoupit, uvařit si, uklidit. Když to nedělají, tak na ně tlačíme, s tím, že buď to dělat budou, nebo že se vrátí zpátky do těch původních rodinných skupin. V tom předcvičeném bydlení je to stejně. Chceme, aby si každý nakupoval, každý má svou lednici. Jde o to, aby žili co možná nejvíce samostatně. Jim dělá problém do toho naskočit, ale čím méně těchto strukturovaných činností bude, tím lépe.“*

V rámci rodinných skupin, na předcvičném, cvičném bydlení jen zřídka dochází k nějakým problémům, kdy je třeba např. nějaké jedince prohodit. V rámci společného soužití si zakládají především na respektu, slušnosti a nalezení vztahu, ve kterém se všichni budou cítit šťastně a spokojeně. Jejich cílem není vytvořit umělou rodinu. Záleží jim na tom, aby zde děti dokázaly společně vycházet, ale vědí, že s větší pravděpodobností si k sobě nevybudují blízký vzájemný vztah. RZ3: *„Já si nemyslím, že by ty děti k sobě nějak přilnuly,*

jenom proto, že jsou na jedné rodinné skupince. Myslím, že když bychom je rozházeli, tak se nebudou stýskat po těch ostatních.“

Vztahy mezi vychovateli a dětmi, mezi provázejícím pedagogem a jedincem v předcvičném, či cvičném bydlení jsou různorodé. RZ3: *„Myslím si, že převážně jsou vztahy na rodinné skupině mezi dětmi a vychovateli chvalitebné až výborné. Rozhodně to není tak, že by ty děti byly nějakým způsobem ohrožený, ale někdy to není úplně podle mých představ, že ten vychovatel má úplně perfektní přehled a zájem o to dítě. Přehled o tom, že ví, s kým zrovna chodí, co ho trápí, nejenom zájem ve službě, ale i vlastně mimo ni, že vlastně ví, co se okolo toho dítěte děje.“* RZ2 vidí v rámci své pozice, že on je otevřený všem, ale záleží na každém individuálně, jak blízký vztah a co mu chtějí sdělit. *„Někteří jsou rádi, když za nimi přijdu a rádi si popovídají, pak jsou ale někteří, např. kteří žijí partnerský život a oni se moc svěřovat nechtějí, spíš je to takový rozhovor o tom, jak jde život.“*

Kategorie: Příprava v oblasti finanční gramotnosti, bydlení, pracovních zkušeností

V oblasti finanční gramotnosti respondenti uvádí, že se do kontaktu s penězi děti dostávají již na rodinných skupinkách, kde i zde mají možnost s určitým obnosem peněz zajít na nákup. Za tyto peníze nesou plnou zodpovědnost. RZ1: *„Občas třeba ztratí peníze nebo zapomenou přinést účet, tak jim to pak strháváme z kapesného.“*

Měsíčně dostávají již na rodinné skupince kapesné, které mohou využít dle svých přání. Dále děti v DD vědí, kolik peněz dostanou k narozeninám, k svátku, kolik dostanou na Vánoce, kapesné, takže se i s tímto učí hospodařit. Na rodinných skupinkách občas jdou společně s vychovateli na nákup a získávají zkušenosti. RZ1: *„Říkám, proboha, pro jaký chleba to zase šaháš, vždyť je to ten nejdražší chleba, který tady je. Musíš trochu koukat a učíme je. Pak ale říkám, že jsou potraviny, který se musí koupit. Mám chuť na lososa, tak to jednou za čas nenahradím.“* Na předcvičném a cvičném bydlení mají již na starost určitý obnos peněz, se kterými hospodaří. RZ2: *„Oni mají sto padesát šest korun na den na jídlo, nemůžou tam zahrnovat alkohol a cigarety. Za všechno musí mít účtenky, následně pak měsíčně probíhá vyúčtování. Potom mají ve cvičném bydlení dva tisíce, v předcvičném tisíc korun na tzv. provozní náklady, to znamená, aby si koupili triko, ponožky, zubní pastu a tak.“* Dále RZ2 hodnotí na základě zkušenosti, jakým způsobem se jim daří s financemi nakládat: *„Oni nechtějí vařit klasickým způsobem, tam je důležité omezit jim nákupy energetických nápojů, fastfoodů a těchto záležitostí a přimět je k tomu, aby si připravovali jídlo sami.“*

Rozhodně to není tak, že by strádali tím, že nemají, oni strádají tím, že lupínky jsou jednodušší, než si koupit ovesnou kaši a udělat si jí.“

O oblasti bydlení a celkovém chodu domácnosti s nimi mluví vychovatelé, později provázející pedagogové. Učí se prostřednictvím prožitku nebo sdílením informací. RZ1 shrnuje: *„To jim všechno říkáme my. Tak nárazově, jako v běžný rodině nebo pak různé kurzy, pobyty a tak.“* S tímto souvisí i princip předcvičného a cvičného bydlení. RZ2 *„Tam to vlastně má fungovat tím způsobem, že oni se naučí prostě tu domácnost vést tím, že se podílejí na jejím vedení.“*

V oblasti získávání pracovních zkušenosti respondenti sdělují, že jedince od 15 let začínají motivovat k tomu, aby si nějakou brigádu našli. RZ1 *„Oni v určitým věku zjistí, že by potřebovali peníze, na oblečení, na nějaké to cigárko, taky na nějaký ten drink večer, když nějak jdou potají, takže tak jo. Na předcvičném a cvičném bydlení je na ně kladen ještě větší nátlak, RZ2 „Tam už chceme, aby brigády měli, ať mají nějaký svůj vlastní příjem.“*

Respondenti jsou si ale vědomi, že ne všichni o brigádu stojí a mají k tomu motivaci vlastního příjmu. RZ1 *„Někdo už ve 14 stojí, že by chtěl brigádu, tak říkáme, až od patnácti let. Pak jsou někteří, který mají minimum těch brigád, aby se teda neřeklo, my jim s tím pomáháme, oni teda neochotně chodí, protože musí.“*

RZ3 dodává, že způsob fungování, jednání a chutě pracovat může poukazovat na budoucí směřování jedince. *„Chtěli bychom, aby všichni měli brigádu, ale jsou ti, kterým se prostě dělat nechce. Bohužel to většinou ukazuje i do budoucna, že dělat nebudou. Není jich teda tolik v tuhle chvíli, ale je to takový problém. Ono se hodně ukazuje v šestnácti, v sedmnácti letech, jak to dítě bude fungovat, až bude samostatný. Jako úplně to dítě nepředěláte, pokavad' chce jít ve šlépějích rodičů, být na dávkách, nepracovat, nadávat na všechny okolo, že za to můžou, tak to prostě nezměníte.“*

Kategorie: Pocity a plány spojené s odchodem z DD

RZ1 a RZ2 se setkávají s tím, že s nimi mladí dospělí pocity před odchodem sdílí. RZ1: *„Sdílí, oni se bojí odchodu, samozřejmě. Protože představte si, že máte bezpečí dětského domova, a pak je zeď, a za tou zdí je džungle, oni jako vůbec nevědí. Někdo víc, někdo míň, někdo to řekne, někdo to neřekne, ale jsou z toho vyděšený všichni.“* RZ2 dodává: *„Já jsem otevřený, takže když se mnou někdo sdílet pocity chce, určitě může. Tady hodně záleží individuálně.“*

RZ3, ředitel většinou s jedinci nepřichází do styku v takové míře jako vychovatelé nebo provázející pedagogové. *„Se mnou dlouho osobně nikdo moc nesdílel. Víím, že někdy v roce 2006, což už je teda dlouho. Ale na základě dlouholeté praxe sdělil: „Tak tam vždycky je obava, jak to zvládnou, co všechno se vlastně změní.“ Navazuje ale i s tím, že se na tuto situaci pokouší reagovat v rámci přípravy na samostatný život: „Myslím si, že právě, aby ten strach byl menší, je ideální to cvičné bydlení, kdy už to vlastně víc musí zvládat sami. Tudiž získají takový pocit, že to vlastně není nic, co by nedávali.“*

Dva respondenti zmínili, že zde panuje naivita v oblasti zaměstnání a ohodnocení.

RZ1: *„Říkají mi, chci minimálně třicet tisíc. Pak jsem taky přišla na to, že oni vlastně i v tom zaměstnání se buď vymlouvají na to, že jsou z děcáku, takže chtějí, aby s nimi bylo jednáno protekčně, nebo naopak jsou jako hrozně drsný, tohle mi nevyhovuje, nazdar, to si radši najdu jiné zaměstnání.“* Dle RZ3 nejde jen o vysoké ohodnocení, ale i odvedenou práci. *„Spousta mladých by si nejraději sedlo na židli. Na ní by spalo, občas by něco řeklo a bralo za to padesát tisíc, což je fajn. Já nevím, s kým jsem se bavit, ale říkáme, to je dobrý, kdybychom o takových místech věděli, tak je asi nenabídneme dětem, ale půjdeme to dělat my.“*

RZ1 uvádí, že o plánech a snech slýchává poměrně často. *„Plány, ty jsou úplně skvělý. Teto, budu milionář, koupím ti chalupu na Bali. To už takhle mám slíbený Mercedes, loď a tak.“*

V oblasti bydlení respondenti zmínili, že často při odchodu využívají startovacího bydlení.

RZ2 dodává: *„Někteří jdou i do sdíleného bydlení, s partnerem nebo kamarády.“*

Kategorie: Zhodnocení přípravy ze strany DD

Za silnou stránku přípravy na odchod z dětského domova do samostatného života zaměstnanci DD považují stávající systém nastavený v dětském domově, tzv. možnost předcvičného, cvičného a startovacího bydlení. RZ3: *„Určitě doplnění předcvičného bydlení, možnost cvičného bydlení a možnost startovacího bydlení.“* RZ1 dále rozvádí: *„Ty děti jsou připravovaný opravdu jako brzy, poctivě a na všechno. Ten, kdo chce, tak šanci připravit se má a připravit se může dost dobře.“* RZ3 vyzdvihuje předcvičné bydlení a blíže specifikuje, neboť důvodem vzniku předcvičného bydlení v roce 2021 bylo, že přechod mezi rodinnou skupinkou a cvičným bydlením byl velký a jedinci ho často nezvládali. *„Předcvičné bydlení je předstupeň cvičného a není možné jej přeskočit. Kapacita bytové jednotky je 8 klientů,*

kdy jsou zde pokoje, kde má každý svou ledničku, poté mají k dispozici společný obývací pokoj s kuchyňským koutem, kde si sami vaří, dále společně sdílí koupelnu a toaletu.“

Na jedince ve cvičných bytech dohlíží provázející pedagog, jehož přítomnost je nepravidelná a kontroluje pořádek a čistotu bytu, školní docházku, prospěch a chování v bytě i mimo něj.

RZ2 vyzdvihl maximální úsilí, které pokládají do promyšlení jednotlivých kroků přípravy a eliminaci případných neúspěchů: *„Nabízíme a podporujeme je v maximální možné míře a doufáme, že si z toho odnesou, co nejvíc.“*

Za jednu ze slabých stránek respondenti označují motivaci jedince. RZ2: *„Efektivita záleží na jejich proaktivitě, to znamená, že pokud nebudou chtít, tak si prostě z toho neodnesou vůbec nic.“* Dále RZ2 označuje za slabou stránku: *„Já, když nad tím přemýšlím, tak mi přijde, že silná stránka je i svým způsobem slabá stránka. Určitě vidím slabou stránku v nejistotě, kterou si ty děti procházejí. Já třeba váhám, jestli je správný cpát to dítě od šestnácti let pryč, do té nejistoty, jako které dítě z běžné rodiny odchází v šestnácti letech pryč, proč u nás na rodnice nemohou zůstat, než dostudují. Já vím, kapacita, finance. Nevím no, já při představě, že mě tlačí takhle brzy pryč, a ještě jsou to děti, které tu nejistotu zažívají od dětství. Není tady laskavý přístup rodičů, neboj se, když se ti nebude dařit, tak se můžeš vrátit, tady máš buchy a běž. Takže nevím, jestli je tenhle systém dobrý, ale zase si nedokážu představit, že bychom tam měli čtyřletou holčičku a pak dvacetí jedna letého chlapa. Oni tam prostě tu zpětnou jistotu nemají, protože vědí, že tety zase dostanou na starost další děti a další.“* RZ3 dále označuje za slabou stránku do detailu nepromyšlené přesuny mezi rodinou skupinkou, předcvičným a cvičným bydlení *„Furt nemáme úplně přesně popsané, kdy dítě do předcvičného a cvičného bydlení půjde. I když přesun dopředu je vlastně jednodušší. Otázka je, kdy vlastně zpátky, protože tam bojujeme mezi tím, aby to dítě to nebralo tak, že zase selhalo, ale na druhou stranu, aby ho zase nevyhodili ze školy. Takže v tom je to určitě slabší, že to nemáme úplně přesně popsáno.“*

Součástí přípravy na odchod z dětského domova jsou workshopy nebo projekty zaměřené na rozvoj, či posílení určitých kompetencí. Otázkou poté je, kolik si z toho každý odnese individuálně. RZ2 *„Oni mají různé semináře a workshopy, ale nevědí z toho nic jo. Když dojde na praxi, tak je to jiný a teprve zjistí, proč a že by se jim to vlastně hodilo.“* RZ1 popisuje průběh, jak to s projekty či workshopy bývá: *„Přijde nějaká nabídka workshopů, my se jich*

zeptáme, jestli chtějí, oni nikdy nechtějí. Tak když si myslíme, že je to pro ně dobrý, tak řekneme, že je to povinný, že prostě chceme, aby tam šli. Některé ty workshopy si říkáme, že by jim to nic nedalo, nebo už je to pátá finanční gramotnost, tak to si říkáme, že nechceme. Ale s tím, když říkáme, že je to povinný, záleží individuálně a na věku.“

RZ3 reaguje na to, jakým způsobem se jim daří naplňovat školní vzdělávací plán, který si v rámci DD vytvořili: *„Tak to není úplně těžký naplit, když se člověk podívá na ty aktivity. Je fakt, že třeba dlouho už jsme neměli, třeba láska není pouze sex. Co tam ale zatím máme dlouhodobě špatně, že některý ty vychovatelé na těch rodinkách, nebo i potom si vlastně úplně nehlídají, jestli ty děti prošly všemi programy, který tam jsou naplánovaný, takže to už je pak vlastně individuálně.“*

Kategorie: Nápady k vylepšení současného systému přípravy na odchod z DD

V rámci doporučení RZ1 a RZ3 přichází s novým podnětem. RZ2 nemá doporučení, *„Myslím, že to máme hodně propracovaný. Z našeho pohledu jsme na maximum toho, co jsme byli schopni vymyslet.“*

Dle respondentky RZ1 by bylo vhodné nastavení jasných a pevných hranic a pravidel. *„Já bych byla trochu striktnější, co se týká hospodaření na cvičných a startovacích bytech. Nemyslím si, že u startovacího bydlení už by je někdo měl kontrolovat, jestli tam mají mejdan a tak. Udělá mejdan, budou si na něj stěžovat sousedi, a budou dělat bordel dál. No jasně, třikrát a konec. Jsou v paneláku, tak je to prostě jiný než někde v rodinném domku bez sousedů. Obecně bychom je měli více učit brát zodpovědnost za to, co udělají, sami na sebe. Naše děti a sami velice často říkají, jójójó, já jsem chyboval, protože oni...oni nám nedali šance, oni to udělali blbě a tak dál. To je taková bolest našeho zařízení.“*

RZ3 se zamýšlí nad stávajícím systémem *„Zvažujeme, jestli udělat jakoby ještě jedno předcvičné bydlení, nebo jestli neudělat ještě systém rodinky starších, kde by to bylo zase trošku ještě jinak a víc připravovat, než by šli do předcvičného a cvičného bydlení. Zase si říkám, aby těch kroků nebylo moc. Ono by to zase způsobovalo problém v té kapacitě, protože ve chvíli, kdy odeberu to dítě z rodinky, dám ho do předcvičného bydlení, tak ho hned nemůžu obsadit, protože co když on to nezvládne, tak kam bych ho vrátil. Takže v tomhle to taky není úplně jasný.“* Dále také RZ3 přemýšlí nad tím, že by bylo vhodné, když by byla možná např. nějaká finanční opora pro ty jedince, kteří se ocitnou ve finanční nouzi

po odchodu z dětského domova. „*To by bylo fajn, kdyby vlastně byli sponzoři jen čistě tady na to. Tady máte peníze, které vy dáte těm dětem, až přijdou, že jsou v nouzi. Tak tady máte ten budget připravený na půjčení, a vlastně že jo, někdo vrátí něco, tak zas máte na to, abyste půjčili někomu jinému. Samozřejmě by to záleželo na velikosti domova, a na tom, co vlastně jim chcete dopřát. Těžko můžete dát pěti dětem na kauci, aby si mohly nějaký byt pronajmout že jo, protože to by člověk musel mít budget nějakých čtvrt milionu. Když budeme brát třeba, že půjčíme tisíc korun na jídlo, tak pak když bude budget třeba nějakých třicet tisíc, tak s tím se jakoby dá trošku vydržet no.“*

5.2 ROZHOVORY S MLADÝMI DOSPĚLÝMI

Na základě realizovaného otevřeného kódování bylo vytvořeno 5 kategorií. Jednotlivé kategorie s kódy jsou uvedené v tabulce 4.

Tabulka 4: Výsledky kódování - mladí dospělí

KATEGORIE	KÓDY	PŘÍKLADY
Sebeobsluha a spolupráce	Struktura dne	Přizpůsobení se dennímu režimu
	Návyky z biologické rodiny	Zvyklé při příchodu do DD na povinnosti spjaté se sebeobsluhou a péčí o prostředí
	Vytváření vztahů	Zájem o interakci s ostatními dětmi v DD; vnímání vychovatele či provázejícího pedagoga
Příprava v oblasti finanční gramotnosti, bydlení, pracovních zkušeností	Nedostatek	Doplácení měsíčních výdajů z brigádní činnosti
	Informace získané prožitkem	Řešení aktuálních situací
	Přivýdělek	Prostředek pro uhrazení nadbytečných výdajů

Pocity a plány spojené s odchodem z DD	Obavy	Nedostatek financí; pětidenní pracovní doba; bydlení
	Startovací byt	Plán po odchodu z DD
	Práce ve studijním oboru	Spokojenost s volbou zaměření
	Spolehnutí sama na sebe	Určitý odstup od biologické rodiny
Zhodnocení přípravy ze strany DD	Bezpečné prostředí	Podpora dle individuální potřeby
	Cvičné bydlení	Možnost ze strany DD
	Nátlak	Velká míra zodpovědnosti od útlého dětství, poté v DD
Doporučení k vylepšení současného systému přípravy na odchod z DD	Přijetí sama sebe	Akceptování životní situace

Zdroj: vlastní

Kategorie: Sebeobsluha a spolupráce

Respondentky sdělují, že na vykonávání určitých sebeobslužných povinností byly zvyklé už z domova, proto pro ně nebylo obtížné přizpůsobit se dennímu chodu a povinnostem v dětském domově. RMD1 nejdříve popisuje, jak probíhal typický školní den na rodinné skupince: „*No na rodnice to bylo tak, že jsme prostě šli do školy. Když jsme měli úkoly, tak jsme udělali úkoly, koukli se nám na žákovský, pak jsme šli vždycky ven. Když jsem přišla, tak jsme měli vždycky rozvěšený služby. Vždycky někdo měl obývací, chodbu a takhle. Takže před večeří nebo po večeří jsme si to udělali. Špinavé prádlo jsme házeli rovnou do pračky, šli jsme se vykoupat a spát. Měli jsme večerku, bylo to takhle každý den. Jako zvykneš si.*“ RMD2 potvrdila, že i u ní to probíhalo ve stejném režimu: „*My to měli taky tak, ono je to*

takhle v podstatě všude stejný.“ I RMD3 dodává, že přizpůsobit se režimu po příchodu do dětského domova ji nedělalo problém: „Já jsem nikdy nebyla nějaký moc problémový dítě vůči tady těm povinnostem. Takže mě vůbec nevadilo se starat o sebe, a o to prostředí. Hlavně jsem byla zvyklá z rodiny, takže to pro mě na rodince nebylo nic nového.“

Na cvičném bydlení, kde se nyní respondentky nachází již musí dělat veškeré činnosti samy.

RMD1: *„Někdy se mi chce, někdy ne, ale tak to prostě je.“* RMD3 tyto činnosti vnímá jako běžnou součást života. *„Myslím, že jako fakt není nic nadstandardního se starat sama o sebe, takže jídlo si určitě připraví každý, pračku taky zapne. S tímhle jsem nikdy neměla a nemám problém.“*

Vztahy a spolupráci s ostatními jedinci na rodinné skupince, později v rámci předcvičného a cvičného bydlení vnímaly respondentky rozdílně.

RMD1 a RMD2 vyjadřují, že jsou vděčné za svůj vzájemný vztah a podporu, kterou jedna od druhé mohou získat. Společné soužití na cvičném bytě jim vyhovuje.

RMD1: *My dvě máme skvělý vztah.“*

RMD2: *„Jo, to jo no. Je to super. My jsme se nikdy nepohádaly.“*

RMD1: *„Jo, to přijde, musí. Ale mně by bylo líto se s tebou hádat.“*

RMD2: *„Mně taky.“*

Opačný názor sdílela RMD3, která se snaží být odtažitá a tvořit si kolektiv přátel v rámci školy či volnočasových aktivit. Nyní bydlí sama na cvičném bytě a neměnila by. Zároveň ale, ať už dříve na rodinné skupince, či nyní, dokáže spolupracovat a přizpůsobit se, nevyhledává ale s ostatními jedinci blízký kontakt. *„Já jsem vždycky byla vůči dětem z dětského domova odtažitá a nebavila jsem se s nimi. Bohužel, nemám je ráda a nechci s nimi mít žádný kontakt a stýkat se. Oni mezi sebou byli třeba kamarádi, ale já se oddalovala. Nejdříve jsem byla na cvičném bytě rok s jednou holkou, ale ta byla kvůli problémovému chování přesunuta.“*

Kategorie: Příprava v oblasti finanční gramotnosti, bydlení, pracovních zkušeností

V oblasti finanční gramotnosti respondentky popisují, jaké částky měsíčně a na jaké účely od dětského domova dostávají, a dále pak, jak s těmito financemi vycházejí.

Všechny respondentky sdělují, že se současnou inflací pro ně není jednoduché s penězi, které měsíčně na cvičném bytě dostávají, vystačit. Dvě z nich mají pocit, že peníze, které měsíčně dostávají nejsou dostatečné a chtěly by, aby jim byl měsíční příjem navýšen.

RMD1: *„No tak s tím měsíčním příjmem, co máme od děcáku, s tím nakládám no, jak kdy. Na jídlo máme nějakých asi čtyři, šest tisíc nebo kolik to máme, ale vychází to na nějakých sto padesát šest korun na den. A to je hrozně málo.“*

RMD2: *„Tak z toho měsíčního nájmu od děcáku máme každý platit pět tisíc nájem, pak máme nějaký dva tisíce na provoz, hygiena a tyhle věci. Pak máme asi nějakých sto padesát šest korun na den na jídlo, ale to je fakt strašně málo. My jim furt říkáme, ať to zvednou, taková inflace a my peníze máme prostě furt stejný.“*

RMD3: *„S přítomnou inflací je to trošičku těžší, ale já platím tedy nájem, jídlo, provoz, jako jsou drogerie a podobný věci, ale na všechno dostávám peníze.“*

Dvě z nich popisují, že brigáda jim každý měsíc přispívá k tomu, aby finančně vystačily.

RMD1: *„Jako kdybych neměla brigádu, tak vůbec nevystačím.“*, druhá respondentka dodává, že si ale je vědoma, že základ od dětského domova má, peníze z brigády využívá na své měsíční výdaje mimo nezbytný rámec. RMD3: *„V přítomnosti kvůli cenám si musím kupovat věci sama, ale to je věc, která mi nedělá vůbec problém. Ale ten základ peněz mám no.“*

S tím, jestli s penězi na měsíc vycházejí, se pojí otázka, jakým způsobem s nimi hospodaří.

Dvě respondentky odpovídají, že si rozpočty nedělají, nepřemýšlejí dopředu, ani si určitý obnos peněz měsíčně nesnaží šetřit. RMD1: *„Jo, jako já si nedělám žádné rozpočty, nic si neplánuju. Prostě když si nevystačím, tak ten zbytek doplatím z brigády, ale abych si počítala, co utratím kdy, to ne, to já nedělám.“* RMD2: *„Rozpočet si netvořím, ani nic neplánuju, prostě to nějak nechám plynout.“*

RMD3 se snaží s penězi vycházet, hospodařit tak, aby i měsíčně zvládla určitý obnos peněz ušetřit. *„No vím, že nemůžu mít peníze na kartě, pak je utratím. Ale já si doma převážně vařím, moc nikam nechodím, neobjednávám, takže díky tomu si myslím, že s těmi penězi na jídlo můžu vyžít. Snažím si šetřit, právě mi to jde v té hotovosti.“*

V oblasti bydlení a s tím spojeného chodu o domácnost respondentky sdělují, že s touto oblastí nemají problém, neboť tyto návyky a zkušenosti již mají ze své rodiny. RMD2 navíc zmínila, *„noo, z rodiny nebo ty vychovatelé ještě.“* RMD3 uvedla, že některé situace, na které narazí, vyřeší za pochodu. *„S chodem domácnosti, tak to jsem měla celkově hodně jednoduchý, protože když jsem bydlela s rodinou, tak jsem se starala o mladší sestry*

a celkově se ve velké míře podílela na chodu domácnosti. Ale jestliže mám třeba zmínit, když jsem nedávno měnila trvalé bydliště, tak to už bylo něco jiného, to jsem se vlastně dozvěděla až na úřadě, že existuje něco jako registr obyvatel, to jsem vůbec nevěděla. Takže to v tu chvíli bylo stresující, ale myslím si, že se člověk naučí tyhle věci za pochodu. A teď vlastně na tom cvičném bytě taky vidím, co všechno se musím každý měsíc platit.“

V oblasti získávání pracovních zkušeností dvě respondentky sdělují, že již aktivně chodí na brigády. RMD1: *„Já mám teď brigádu v restauraci v Karlíně a druhou v nočním klubu. RMD3 nyní měnila práci z časových důvodů a blíží se maturita. „Nedávno jsem byla teda na polovičním úvazku a tam jsem skončila. Teďka jsem na brigádě, takže je to příjemná změna. Brigádně teď jsem v obchodu se sladkostmi. Pak ještě dělám fitness trenéra, ale to je spíš taková zábava s přivýdělkem.“*

RMD1 zmiňuje, že měla obtíže při hledání brigády a narazila na několik překážek. *„Teď jsem fakt ráda, že už mi je osmnáct, protože když mi ještě nebylo a hledala jsem brigádu, tak tam hrozně často byl požadavek osmnáct plus. Pak jako fakt ten Karlín, to byla jediná brigáda, kde mě vzali, to jsem fakt měla štěstí, že tam mám i jakoby dobrý peníze. Jinak se fakt blbě hledají brigády. RMD1 dodává, že výhoda práce v gastronomii je časová flexibilita, ale když někdo v tomto oboru pracovat nechce, může se setkat s obtížemi, které potvrdila i RMD2, která má brigádu domluvenou. „Já mám právě takový problém jakoby, že gastro nechci dělat brigádně, mám toho dost ve škole, na těch praxích, a to mi stačí. Takže já jsem právě sháněla hodně brigády, ale tím, že jsem nechtěla v tom gastru, tak to úplně nebylo ono. Teď od března se do toho divadla na brigádu poměrně těším.“*

Kategorie: Pocity a plány spojené s odchodem z DD

Respondentkám se s odchodem z dětského domova pojí strach, či nejistota. RMD1 uvedla, že se jí spíš s odchodem pojí nejistota, co bude. Zároveň uvádí, že se bojí toho, že nebude mít dostatek peněz. *„Jako já mám plán, ale to není takový, jako nevím, jestli to prostě vyjde. A jako nevím, co bude. Ale jako nechci moc přemýšlet dopředu, protože prostě, na co budu přemýšlet takhle hodně dopředu. Co se fakt bojím, že budu žít z ruky do huby, a to já nechci. Ale to má asi každý, kdo takhle začíná žít úplně sám.“*

RMD2 narovinu sděluje, že strach má. Primárně z 5denní pracovní doby, ale i z bydlení a celkového samostatného života. *„Jako já upřímně strach mám, fakt že jo. Jako když to*

řeknu fakt hnusně, tak si nedokážu představit, že prostě budu pět dní chodit do práce, prostě mít jen víkend volna. Mě to zabijí už jako teď. Pak to bydlení a tak.“

RMD3 se také pojí s odchodem nervozita z toho, co bude. Především v jakém pronájmu bude, neboť se již průběžně dívá na nabídky a vidí, že ceny za pronájem, či případný nákup vlastního bydlení jsou vysoké. *„No už jsem z toho nervózní teď. Přestože bych chtěla ještě studovat vlastně toho bakaláře. Ale cítím, že už mám trošinku stres s tím vlastně, v jakém pronájmu budu.“*

Dále respondentky uvádí plány spojené s odchodem z dětského domova. Nejprve respondentky uvádí své plány spojené s bydlením po odchodu z dětského domova. Dvě respondentky uvádí, že by rády využily možnost startovacího bytu nabízeného od dětského domova, neboť je to způsob, jak si mohou našetřit, postavit se více na své nohy a nalézt poté bydlení, které bude naplňovat jejich představy. RMD1: *„Já jsem si žádala na asociální byt, na ten se může čekat třeba i dva roky. Ale já po cvičném bytě můžu jít na startovací byt, kde můžu být rok, chodit do práce, našetřit si na svoje bydlení. Takže to bych jako chtěla.“*

RMD2: *„Jo, taky mi přijde ten startovací byt dobrý.“*

RMD3 zmiňuje, že by se chtěla vydat cestou spolubydlení již po své ose, neboť má jinou představu o bydlení po odchodu. *„Chtěla bych jít se svým přítelem, kamarádkou nebo tak. Jako děcák nabízí startovací bydlení, ale tam vím, že bych nechtěla. Jako výhodou toho startovacího bytu, nebo myslím, že mi to někdo říkal je, že jsou levnější, ten nájem, ale taky mi říkal, že jsou to hodně ošklivé byty a já už teďka jsem omezená tím, jak vypadá ten můj cvičný byt. Jako není to ošklivý byt, ale jsou tam nedokonalosti, do kterých já nechci dávat svoje investice, což by bylo stejně i tam. Já se fakt těším, až budu mít ten svůj byteček, kde si to udělám všechno podle sebe. Mám ještě plány do budoucna, chtěla bych i svůj baráček, takže i na tohle koukám. Jako ráda si prohlížím ty katalogy ekologických domů.“*

Všechny tři respondentky si stojí za tím, že by se po odchodu neobrátily na svou rodinu, nešly by k ní bydlet a ani by nechtěly, aby někdo z rodiny bydlel s nimi. RMD1: *„Jako budu se s nimi vídat a to všechno, ale jako bydlet nikdy.“*

Dále uvádí, jakou mají představu o budoucím povolání. RMD1 a RMD3 by rády nastoupily do práce v oboru, který nyní studují. RMD1 by chtěla nastoupit na plný úvazek na jednom z míst, kde nyní pracuje brigádně. *„Já bych chtěla jít v tom nočním klubu za bar. Ted' tam dělám debaras, na šatně nebo na vstupech. Ale ona šéfová má teď jako hodně barmanek a barmanů, takže pro mě nemá místo. Takže tam bych pak kdyžtak chtěla nastoupit třeba*

na hlavní, chtěla bych být za barem. Ale kdyby to jako nějak nešlo, tak bych nastoupila asi do toho Karlína na hlavní, protože jako já už tam mám jako brigádně už teď sto šedesát na hodinu. Takže to je jako super.“

RMD3 má jasnou vizi již od dětských let, že by chtěla být policistkou. Nastoupila proto i na střední veřejnoprávní školu a dále by chtěla zkusit, zdali se dostane i na bakalářské studium v této oblasti a rozšířit své vzdělání. *„Mě povolání policajtky vždycky lákalo a věděla jsem, že je to směr, kterým se chci vydat.“*

Naopak RMD2 obor, který nyní studuje nebaví. Viděla by se spíše u filmu, i vzhledem k tomu, že by tato práce byla časově flexibilnější a nemusela by do práce chodit pravidelně 5 dní v týdnu na pevnou pracovní dobu. *„Já jsem jako už točila Američanku. Líbilo by se mi dělat runnera nebo prostě něco okolo filmu, to je takový, že člověk tam jede třeba na tři dny, je to tam super a pak jede domů. Má dost peněz a zároveň je to takový jiný.“*

Kategorie: Zhodnocení přípravy ze strany DD

Z výpovědí respondentek vyplývá, že každá jsou vděčné vychovatelům za podporu a vedení v určité oblasti. RMD1: *„Jako oni mi hodně pomohli s psychikou, uklízení jsem měla normálně od mámy, ale v této oblasti určitě jo, naslouchali mi.“* RMD2 vyzdvihla, že jí ukázali, že na všechno nemusí být sama. *„Oni mě naučili, že si můžu říct o pomoc, a že na to nejsem sama. Protože já jsem jako dříve hodně neuměla říct si o pomoc, teď už to umím, což je fakt fajn.“* Dle RMD3 má nejvíce v paměti zarytý úklid, neboť měla vychovatele, který na něj hodně dbaly. *„Oni hodně dbali na úklid a já jsem díky nim perfekcionista. Takže to mám teďka tak, že skládám si třeba šatník podle barev a knížky podle velikosti. Někdy mě to rozčiluje, protože mě to deprimuje, když to není podle mě, ale zase díky tomu vím, že třeba nebudu mít bordel doma.“*

Orientace v nabídce vzdělávacích projektů nabízených neziskovými organizacemi byla rozdílná. Dvě respondenty mají povědomí o workshopech a projektech, které jsou nabízené různě od neziskových organizací. Především vyzdvihují finanční gramotnost, kterou mají povinnou, proto se jí zúčastnily, ale jinak o to zájem neprojevují. RMD1 zmiňuje: *„Jako těch povinných se zúčastním, ale jinak dobrovolně sama, to se mi úplně nechce.“* RMD2 poukazuje na to, že možnosti jsou, jen jsou určité důvody, kvůli kterým je nechtějí využít. *„Vlastně jako hodně workshopů se nám posílá e-mailem. Nedávno nám přišel na e-mail podnikatelský camp. Ale to si jako nedokážu úplně představit, že jako nejsem úplně společenská, že když bych tam jela sama, tak by mi to nebylo úplně příjemný.“*

Naopak RMD3 se žádných seminářů ani kurzů nezúčastňovala předtím a nezúčastňuje se žádných ani teď, nepovažuje to za důležité. „*V tu dobu mě to nějak moc nezajímalo, protože jsem věděla, že nějaké ty základy prostě mám v sobě. Nebo ono to i dojde, jakože třeba víš, že nemůžeš utratit všechny peníze, jinak nebudeš mít na jídlo. Takže je to nějak tak logický.*“

V oblasti spolupráce s neziskovými organizacemi pouze RMD3 uvedla, že nyní spolupracuje s Dejme dětem šanci. „*Já jsem ráda za Dejme dětem šanci, kteří mě podporují už pár let, takže vím, že bych se na ně mohla spolehnout. Plus ještě tím, že mám stipendium na škole, tak jsem zařazená do projektu, kde mi vlastně šetří jedna paní, kterou vůbec neznám, dělá to dobrovolně. Jsem moc ráda a překvapená jo, že mi už asi dva roky v kuse šetří tisíc korun měsíčně. A vlastně tuhle částku pak dostanu až dostuduju.*“

Při shrnutí celkové přípravy na samostatnost respondentky kladně hodnotí možnost cvičného a startovacího bydlení. RMD3 uvádí, „*Za ten cvičný byt jsem tak moc šťastná, za nic bych neměnila. A dokonce v tom paneláku už jsem měla, protože máme špatný sousedy, dokonce i šváby i štěnice před dvěma lety. Ale v životě bych si nestěžovala, já bych ty štěnice radši líbala, než abych se vrátila a byla pořád na rodinné skupince.*“

RMD3 je vděčná za dětský domov, do kterého byla umístěna. „*Tady je dokonalý vedení, a ještě úžasnější jsem měla vychovatelky na skupině. Myslím si, že každá mi předala něco, co oni sami dělají nebo co se naučili a myslím si, že to udělali i rády. I teď cítím, že se o mě pořád starají, vím, že je to jejich práce, ale oni to berou spíš jako druhou rodinu, takže do toho dávají všechno. Třeba i šly na můj maturitní ples.*“

Za slabou stránku přípravy na odchod z dětského domova jedna respondentka uvádí, že má pocit, že v dětském domově jsou rychle a brzy tlačeni do velké zodpovědnosti. Často jsou v dětském domově jedinci, na které byla kladena velká zodpovědnost již od útlého věku v rámci biologické rodiny, co se například starosti o mladší sourozence týče. RMD2: „*Já jsem jako skoro nebyla dítě. Neměla jsem moc čas na to být dítě a chtěla bych někdy být, ale tady mi to prostě už jako zakazují, protože mě cpou pořád do toho, že za chvíli vylezeš a vlastně jako...*“ RMD1 zmiňuje, že za slabou stránku považuje určování pravidel a míru kontroly: „*Oni nám dávají takovou formu jakoby, že nám ukazují, že máme žít podle nich, že nám řeknou, že se to má dělat takhle a takhle, ale já to chci jinak prostě. Takže jakoby oni nám chtějí nalajnovat život a podle toho máme žít, a to mi vadí.*“ RMD2 zmiňuje také velkou

kontrolu a přílišné vyzdvižení problému, které ona sama nepovažuje za tak hrozné. *„Stane se jako malá věc a oni z toho udělají obrovskou, pak vlastně, třeba vím, já vlastně někdy nejdu do školy, píšu to, je mi třeba blbě a oni nás hned chtějí vyházovat ze cvičáku. A to já se prostě bojím.“*

RMD3 zmiňuje, že za negativní především hodnotí, že si v dětském domově myslí, že všichni automaticky musí mít psychické problémy a nutí je chodit k psychologovi. *„Když jsem byla mladší, tak mě hodně nutili k psychologovi, protože to brali tak, že jako nejstarší sestra budu mít trauma, tady je to bohužel nějak naopak, protože můj mozek to vynutil. Když jsem se setkala s mladší sestrou, ta je na tom psychicky hůře, tak mi říkala nějaké věci, které já jsem si vůbec nepamatovala.“*

Kategorie: Doporučení k vylepšení současného systému přípravy na odchod z DD

Respondentky neví, co by doporučily k vylepšení současného systému přípravy na odchod z DD. RMD3 to dále rozvíjí, *„Já moc nevím, nedokážu moc posoudit, protože si myslím, že existují dva druhy dětí v dětském domově. Ty, co si prostě vezmou k srdci, co se stalo, někdo má prostě tenhle příběh, někdo tenhle, prostě se s tím nějak vypořádá a jdou si dál. Je to prostě člověk, který má intelekt, nemusí být úplně inteligentní, ale nějak mu to myslí a prostě chce být dobrý člověk. A pak jsou děti, kterým je tohle úplně jedno, který nemyslí na budoucnost, který jsou hodně problémový, protože proč by nemohly.“*

5.3 ANALÝZA DOKUMENTU

Školní vzdělávací program, který je zaměřen na posílení připravenosti do života byl zhotoven kolektivem dětského domova a zveřejněn na webových stránkách v roce 2018. Tento dokument má 17 stran a primárně se zaměřuje na kompenzaci negativních zkušeností dětí z minulosti, posílení jejich sociálních a osobnostních kompetencí prostřednictvím cíleného komplexního rozvoje osobnosti dětí a dospívajících žijících v DD. Program je zaměřen na podporu k jejich úspěšnější adaptaci ve společnosti po odchodu z DD. Program je rozdělen do tří částí: obecné cíle vzdělávání, klíčové kompetence a oblasti realizace.

Obecné cíle programu jsou podrobněji rozpracovány ve výchovně vzdělávacích činnostech, které pedagogičtí pracovníci pravidelně připravují tak, aby jejím prostřednictvím byly u dětí utvářeny, rozvíjeny a upevňovány všechny klíčové kompetence. Jednotlivé činnosti si již

připravují vychovatelé individuálně v rodinných skupinkách. Při přípravě je kladen důraz zároveň na individuální přístup k rodinné skupince jako celku, a i na individuální přístup k jednotlivým dětem.

DD stanovil 6 klíčových kompetencí, na které se zaměřuje, a to na:

- kompetence k učení,
- kompetence k řešení problémů,
- kompetence komunikativní,
- kompetence sociální a personální,
- kompetence občanská,
- kompetence pracovní.

Realizace se uskutečňuje prostřednictvím několika oblastí zahrnující kvalitní každodenní práci na rodinných skupinách, cílený osobnostně sociální výcvik, workshopy zaměřené na získání praktických informací a dovedností (bydlení, práce, hospodaření, právo, prevence patologických jevů, vztahy), nácvik samostatnosti ve cvičných bytech a další doplňkové aktivity.

V dokumentu jsou uvedena pravidla s přijetím do cvičného bydlení a pravidla s ním spojená. Do cvičného bydlení si mohou zažádat jedinci od 16 let, kteří si podají žádost řediteli dětského domova. K této žádosti se písemně vyjadřuje hlavní vychovatel, který popisuje fungování klienta v rodinné skupině, vlastní aktivitu a přístup k povinnostech, školní prospěch, zapojování do brigádní činnosti a schopnost samostatného a zodpovědného přístupu. Dále proběhne výběrové řízení, kdy je jedinec na základě pohovoru s vedením dětského domova, zařazen do pořadníku žadatelů o toto bydlení. Jedinci jsou do cvičného bydlení umisťovány dle kapacity. Při přijetí do cvičného bydlení jedinec podepisuje smlouvu o užívání bytové jednotky, a to se zkušební tříměsíční dobou. Na cvičném bydlení jedinec hospodaří s měsíční, tzv. cvičnou výplatou, která zahrnuje peníze na nájem, jídlo a spotřební věci. Po uplynutí tříměsíční zkušební lhůty provázející pedagog vypracovává hodnocení o tom, jak klient dodržuje pravidla smlouvy, zda zvládá samostatné bydlení, fungování ve škole i na brigádě, a jak hospodaří se cvičnou výplatou

vedení dětského domova. Na základě tohoto hodnocení je buď jedinci pobyt na cvičném bytě prodloužen, nebo se jedinec vrací zpět na kmenovou rodinu.

Mimo cvičné bydlení je zde popsáno i bydlení ve startovacím bytě. Startovací bydlení mohou využít mladí dospělí, kteří úspěšně dokončili středoškolské vzdělání a tím pádem i pobyt v DD. V dokumentu je popsán proces přijetí do startovacího bydlení a pravidla se startovacím bytem spojená. Nájemník ve startovacím bytě uzavírá s dětským domovem smlouvu o užívání bytové jednotky s dotovaným nájemným, maximálně na 1 rok, kterou lze prodloužit v ročních intervalech až na 3 roky, je-li volná kapacita bytových jednotek.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole shrneme výsledky výzkumného šetření vzniklé na základě rozhovorů se 3 zaměstnanci dětského domova a se 3 mladými dospělými připravujícími se z daného dětského domova odejít do samostatného života. Dále zodpovíme dílčí výzkumné otázky.

6.1 ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

V této podkapitole odpovídáme na stanovené dílčí výzkumné otázky.

VO1: Jakým způsobem jsou mladí dospělí vedeni k samostatnosti a připravování na odchod ve vybraných oblastech (jedná se zejména o finanční gramotnost, pracovní zkušenosti, bydlení)?

Již po příchodu do dětského domova začíná příprava a podpora v jejich samostatnosti. Stejně jako v biologických rodinách by se pečující osoby nezvládaly o všechno a o všechny postarat sami. Tudíž jsou jedinci v rodinných skupinách vedeni k péči o sebe, o prostředí, ve kterém žijí a k podílení se na chodu domácnosti. Tento systém nastavený na rodinných skupinách směřuje k tomu, aby jedinci mohli uplatnit své návyky v pozdějším samostatném životě. Tyto návyky jsou posilovány v rámci předcvičného a cvičného bydlení, kde je kladena čím dál větší potřeba samostatnosti a zodpovědnosti. Do předcvičného bydlení mohou být na základě vlastní žádosti přesunuty jedinci od 16 let. Na předcvičném bydlení již mají větší samostatnost, dostávají cvičnou výplatu, hospodaří si s vlastními penězi, starají se sami o sebe, stejně jako tomu je následně na cvičném bydlení. Kapacita bytové jednotky na předcvičném bydlení je maximálně 8 dospívajících klientů, kdy v bytě je jeden jednolůžkový, dva dvoulůžkové a jeden třílůžkový pokoj. Rozdíl mezi předcvičným a cvičným bydlením je v intenzitě péče provázejícího pedagoga, velikosti bytové jednotky a míry samostatnosti. V předcvičném bydlení provázející pedagog na jedince dohlíží ve větší míře. Přítomnost provázejícího pedagoga na předcvičném bydlení je nepravidelná, čímž je zajištěna větší samostatnost a odpovědnost. Provázející pedagog sleduje pořádek a čistotu bytu, kontroluje školní docházku, prospěch a chování v bytě, i mimo něj. Na cvičném bydlení dochází provázející pedagog přibližně 2krát až 3krát týdně a sleduje, jak se jim daří. Rozdíl je také v tom, že zde se očekává, že by si jedinci měli umět říct provázejícímu pedagogovi o pomoc.

V rámci finanční gramotnosti již na rodinných skupinách mají možnost hospodařit s penězi, např. dostanou určitý obnos peněz, aby zašli nakoupit a také mají měsíční kapesné. Dále vědí, kolik dostanou k narozeninám, svátku, Vánocům apod., tudíž si např. z těchto peněz mohou našetřit, přejí-li si něco speciálního. Později v předcvičném a cvičném bydlení mají plnou zodpovědnost nad tzv. cvičnou výplatou, kterou měsíčně od dětského domova dostávají. Každý měsíc z tohoto obnosu peněz musí platit nájem, dále dostávají peníze na jídlo a na spotřební věci. S těmito penězi musí měsíčně dělat vyúčtování tím způsobem, že provázejícímu pedagogovi dokládají účtenky za dané období. Co se týče bydlení a celkového chodu domácnosti, někteří mají přehled z biologických rodin, dále získávají informace z různých workshopů zaměřených na dané témata, prostřednictvím vychovatelů a provázejících pedagogů. Často se také učí a zažívají věci při pochodu na předcvičném a cvičném bydlení. Již od 15 let jsou dospívající postupně motivováni k brigádám, prostřednictvím kterých nejen získávají finance na své osobní náklady dle vlastního přání, ale také zkušenosti, díky kterým mohou zjistit, co je baví, popřípadě kde by v budoucnu chtěli pracovat.

VO2: Jaká očekávání či případné obavy si mladí dospělí spojují s odchodem z dětského domova do samostatného života?

Mladým dospělým se s odchodem z dětského domova do samostatného života pojí strach či obavy z toho, co přijde. Někteří své pocity sdílí více, někteří méně, ale určitý strach z neznáma mají téměř všichni, v jaké míře a z čeho je individuální. Panují zde obavy, např. ohledně bydlení, zaměstnání a jejího finančního ohodnocení nebo i z délky pracovní doby a nedostatku osobního volna. Dětský domov se právě na obavy spojené s odchodem snaží reagovat poskytnutím startovacích bytů, které mnoho z mladých dospělých po odchodu z dětského domova využívá.

Zaměstnanci DD vyjadřují, že mladí dospělí před odchodem mají nereálné očekávání s nastávajícím platem, či s představou odvedené práce za určitý obnos. Dle výpovědí mladých dospělých vyplývá, že jsou si vědomi, že začátky po odchodu z dětského domova nemusí být jednoduché, např. že může nastat situace, kdy budou muset žít skromně. S odchodem si mladí dospělí také spojují to, že už na vše budou převážně sami, neboť ve většině případů se nechtějí vracet do biologických rodin a neobrátili by se na ně

v případě potřeby. Přiklání se také ve větší míře k tomu, že i když by měli nějaký problém, raději by se ho snažili vyřešit sami, než aby někomu ukázali, že něco nezvládlí.

VO3: Jakým způsobem mladí dospělí a zaměstnanci dětského domova hodnotí stávající systém přípravy na odchod z dětského domova do samostatného života?

Zaměstnanci dětského domova se přiklání k tomu, že stávající systém nastavený v DD (možnost předcvičného a cvičného bydlení) mladým dospělým umožňuje dostatečnou přípravu, která je v možnostech DD. Zároveň se systém přípravy snaží dál propracovávat a promýšlet veškeré kroky do detailu. Otázkou poté je, co si z toho jedinci do života odnesou, což už ve velké míře záleží na každém z nich. Mladí dospělí také zmiňují, že především možnost cvičného bydlení považují za silnou stránku v rámci přípravy na samostatný život. Cvičné bydlení jedincům napomáhá k podpoře jistoty toho, že samostatný život mohou zvládnout, neboť si ho za určitých podmínek mohou vyzkoušet. Kladně hodnotí také otevřenost zaměstnanců a nastavení podpory v oblasti, která je pro ně klíčová.

Slabou stránku přípravy mladých dospělých na odchod z dětského domova do samostatného shledávají mladí dospělí i zaměstnanci v různých aspektech. Ze strany zaměstnanců i ze strany mladých dospělých byla zmíněna nejistota a nátlak do velké zodpovědnosti v příliš nízkém věku. Dále zde ze strany zaměstnanců byly zmíněny nedostatečně vymezené hranice a jasně nastavená pravidla pro mladé dospělé v rámci přestupků na cvičných, či startovacích bytech. V souvislosti s předcvičným a cvičným bydlením byly zmíněny nedostatečně podrobně stanovené podmínky, kdy a za jakých okolností mohou jedinci přejít do předcvičného a následně do cvičného bydlení.

Ze strany mladých dospělých byla za slabou stránku současného systému přípravy zmíněna vysoká míra kontroly zaměstnanci a předsudky zaměstnanců DD v tom ohledu, že všichni jedinci v DD mají psychické problémy.

6.2 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ

V této kapitole shrnujeme výsledky výzkumného šetření, jehož hlavním cílem bylo analyzovat a zhodnotit proces přípravy mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy zaměstnanců DD a mladých dospělých připravujících se na odchod z DD.

Příprava na odchod z dětského domova začíná vzápětí po umístění do dětského domova. V procesu přípravy hraje také důležitou roli, v jakém věku jsou jedinci do dětského domova umístěny a v jaké míře si přináší návyky z biologických rodin. Proces přípravy začíná již na rodinných skupinách, kde jsou stanovena určitá pravidla v rámci společného i samostatného fungování. Přichází zde do kontaktu s penězi, podílejí se na péči o prostředí, mají stanovenou určitou strukturu dne s ohledem na věk. V dětském domově mají propracované kroky mezi odchodem z rodinné skupiny a vstupem do samostatného života, jedná se o možnost předcvičného a cvičného bydlení. O přesun do předcvičného bydlení mohou žádat jedinci od 16 let. Předcvičné bydlení se začalo realizovat v dětském domově od roku 2021, zatím není definováno ve školním vzdělávacím programu, který byl podroben analýze. Tento krok vznikl na základě toho, že předtím byl velký skok mezi rodinnou skupinkou a cvičným bydlením a stávalo se, že jedinci tento přechod nezvládali, tudíž byl vložen tzv. mezistupeň v podání předcvičného bydlení. Po odchodu z dětského domova mají mladí dospělí možnost využít startovacího bydlení, kde se s dětským domovem uzavírá smlouva na jeden rok, následně je možné ji prodloužit, a to až na 2 roky v případě, je-li dostatek volných bytů. Mladí dospělí na startovacích bytech platí nájem, který je částečně dotovaný dětským domovem.

Velkou roli zde hraje individualita, jak zaměstnanců dětského domova, tak mladých dospělých. Ze strany zaměstnanců záleží, jak moc budou dbát na jednotlivé kroky přípravy na samostatný život stanovený dětským domovem, co se týče např. účasti na různých workshopech, motivace jedinců, zájmu o jejich život v rámci pracovní doby, i mimo ni a případný následný kontakt poté, co přejdou do předcvičného bydlení, cvičného bydlení a následně do samostatného života. Ze strany mladých dospělých také záleží, v jaké míře budou udržovat kontakt s vychovateli, či provázejícími pedagogy a jestli si vybudují důvěrný vztah, ve kterém se nebudou bát říct si o pomoc, poradit, nebo jen sdělit, co je v danou chvíli trápí, či z čeho mají naopak radost. Důležitým aspektem je také motivace, ať už přípravy na samostatný život, brigádní činnosti, nebo ke vzdělávání.

Na strach zmiňovaný mladými dospělými i zaměstnanci dětského domova se DD snaží reagovat prostřednictvím předcvičného a cvičného bydlení, díky němuž jim chtějí ukázat, že to není nic, co by nemohli zvládnout. S odchodem byla zmiňována také naivita spojená se životem po odchodu z DD, spíše ze strany zaměstnanců. Dle výpovědí mladých dospělých

se zdálo, že si jsou vědomi toho, že nebude lehké naplnit jejich přání, co se týče např. finančního ohodnocení či vlastního bydlení. Zároveň bylo zmíněno, jedním ze zaměstnanců i mladou dospělou, že cvičné bydlení považují za silnou stránku přípravy, ale svým způsobem i za slabou, neboť částečně mají pocit, že je na ně příliš brzy kladena velká míra zodpovědnosti.

Za limity práce považujeme omezený vzorek respondentů a chybějící pohled mladých dospělých po odchodu z dětského domova do samostatného života. Dalším limitem této práce je, že u mladých dospělých, kteří žádají o navazující studium není jistota, kdy přesně přechod do samostatného života nastane, neboť není jisté, zda se na navazující studium dostanou, či nikoliv. Výsledky tohoto výzkumu se nedají zobecnit.

6.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Stávající systém dětského domova, zahrnující možnosti předcvičného a cvičného bydlení, má propracované jednotlivé kroky, kde už je třeba vyjasnit a nastavit jen některé dílčí aspekty. V návaznosti na výsledky rozhovorů je stěžejní stanovení pevných hranic a pravidel, která se budou dodržovat. Například jakmile se někde udělá výjimka, nebo se například bude částečně tolerovat nedodržení pravidel, může dojít k narušení systému a pokoušení hranic. Dalším doporučením plynoucí z výzkumného šetření je stanovení některých workshopů, nebo projektů, které budou označené za stěžejní a následné ujištění toho, že si těmito kurzy jedinci projdou. Důležitá je také práce s motivací, neboť na to je těžké stanovit určitý návod. Podstatné je reagovat na individualitu jedince a snažit se v něm probouzet pocity úspěchu a motivovat tím k dalším činnostem, studiu, brigádním činnostem, nebo jen obecně k péči o sebe a o prostředí. Z rozhovorů s mladými dospělými bylo zřejmé, že mohou mít problém říct si o pomoc a připustit si, že např. udělali chybu, nebo něco nezvládli. I s tímto je důležité pracovat a ukazovat, že chybovat je lidské a není selhání říct si o pomoc. Neustále je utvrzovat v tom, že kdykoli, a s čímkoli, se mohou na vychovatele či provázející pedagogy obrátit.

Výsledky výzkumného šetření také ukázaly podnět vhodný pro zamyšlení. Jedním ze zaměstnanců i mladou dospělou bylo sděleno, že cvičné bydlení považují za silnou stránku přípravy, ale i částečně za slabou, neboť dle některých názorů je na ně příliš brzy kladena velká míra zodpovědnosti.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala připraveností mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života.

V teoretické části byl v rámci první kapitoly představen systém náhradní péče v České republice s podrobnějším zaměřením na legislativní vymezení ústavní výchovy a zařízení, která do ústavní výchovy spadají. Druhá kapitola se zabývala specifiky dětí vyrůstajících v dětských domovech. Ve třetí kapitole byl popsán proces přípravy na odchod mladých dospělých z dětského domova do samostatného života, zmíněny byly možnosti podpory a uvedeny příklady vybraných dostupných výzkumů zabývajících se tématem odchodu z dětských domovů do samostatného života. Pro zpracování bakalářské práce jsem využila převážně českou odbornou literaturu zabývající se specifiky ústavní výchovy a jejího vlivu na osobnost jedince.

V metodologické části byl představen podrobný popis výzkumného šetření, dále výsledky a interpretace výzkumného šetření, shrnutí výsledků a doporučení pro praxi.

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat a zhodnotit, jakým způsobem jsou mladí dospělí připravováni na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy zaměstnanců dětského domova a mladých dospělých připravujících se na odchod z daného dětského domova. Formulace cíle byla zpřesněna prostřednictvím dílčích výzkumných otázek. Pro výzkumné šetření byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru a analýzy dokumentů.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že dětský domov postupnými kroky usiluje o vytvoření promyšleného systému přípravy, který reaguje na potřeby jedinců v dětském domově. Zároveň již současně nastavený systém je respondenty považován za propracovaný, především díky možnosti předcvičného, cvičného a po odchodu z dětského domova i startovacího bydlení. Od rodinných skupin až do cvičného bydlení je kladena čím dál větší zodpovědnost na samostatnost, péči o sebe i o prostředí, ve kterém žijí. Prostřednictvím předcvičného a cvičného bydlení se dětský domov mladým dospělým snaží ukázat, že to není nic, co by nezvládli a z čeho by měli po odchodu do samostatného života mít obavy.

Výsledky bakalářské práce přinesly analýzu a zhodnocení přípravy mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy

zaměstnanců a mladých dospělých připravujících se z daného dětského domova za účelem osamostatnění se odejít. Výsledky mohou být podnětem pro další zefektivnění přípravy mladých dospělých v daném dětském domově nebo sloužit jako ukázka praxe pro ostatní dětské domovy.

RESUMÉ

Bakalářská práce se věnovala tématu připravenosti mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy zaměstnanců a mladých dospělých, kteří se na odchod z dětského domova chystají. Práce byla rozdělena na teoretickou a metodologickou část. Teoretická část práce se věnovala systému náhradní výchovné péče se zaměřením na legislativní vymezení ústavní výchovy a zařízení, která do ústavní výchovy spadají. Dále se zabývala specifiky jedinců vyrůstajících v dětských domovech a procesem přípravy mladých dospělých na odchod do samostatného života. V metodologické části byl představen podrobný popis výzkumného šetření, výsledky a interpretace výsledků výzkumného šetření, shrnutí výsledků a doporučení pro praxi. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo analyzovat a zhodnotit proces přípravy mladých dospělých na odchod z vybraného dětského domova do samostatného života z perspektivy zaměstnanců a mladých dospělých připravujících se na odchod z dětského domova. Pro výzkumné šetření byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru a analýzy dokumentů. Z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že stávající systém přípravy, především díky možnosti předcvičného a cvičného bydlení, je respondenty považován za přínosný v rámci přípravy na samostatný život. Dětský domov průběžně propracovává jednotlivé kroky přípravy do nejmenšího detailu.

RESUMÉ

The bachelor's thesis focused on the topic of young adults' readiness to leave the selected children's home for independent life from the perspective of staff and young adults who are preparing to leave the children's home. The thesis was divided into theoretical and methodological parts. The theoretical part of the thesis was devoted to the system of foster care, focusing on the legislative definition of institutional care and the facilities that fall under institutional care. It also dealt with the specifics of individuals growing up in children's homes and the process of preparing young adults for their transition to independent life. The methodological part presented a detailed description of the research investigation, the results and interpretation of the research findings, a summary of the results and recommendations for practice. The main aim of the research investigation was to analyse and evaluate the process of preparing young adults for leaving the selected children's home for independent life from the perspective of staff and young adults preparing for leaving the children's home. The method of semi-structured interview and document analysis was chosen for the research investigation. The results of the research investigation showed that the current system of preparation, especially thanks to the possibility of pre-training and practice living, is considered by the respondents to be beneficial in preparing for independent living. The children's home continuously elaborates the individual steps of preparation to the smallest detail.

SEZNAM LITERATURY

1. BĚHOUNKOVÁ, Leona, 2012. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN: 978-80-87652-87-9
2. Dejme dětem šanci o.p.s., 2021. *Úvod*. [online]. [cit.10.03.2023]. Dostupné z: <https://www.dejmedetemsanci.cz>
3. GIDDENS, Anthony, 2013. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0807-01
4. GROHOVÁ, Jana a kol., 2011. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc*. Vydání první. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s. ISBN 978-80-87455-06-7.
5. HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
6. CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
7. JANSKÝ, Pavel, 2014. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9.
8. KUSÁ, Olga a kol., 2017. *Role partnerského přístupu a skupinové práce v přípravě na odchod z dětského domova*. Vteřina poté. ISBN 978-80-906928-0-0.
9. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
10. LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.
11. LISÁ, Lidka a Marie VÁGNEROVÁ, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.
12. MATOUŠEK, Oldřich, 1999. *Ústavní péče*. Vydání druhé, přepracované a rozšířené. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-76-1.
13. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.

14. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023. *Formy náhradní rodinné péče*. [online]. [cit. 03.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>
15. MYNAŘÍKOVÁ, Lenka a kol., 2022. *Integrace dětí z dětských domovů do společnosti a jejich adaptace na trhu práce*. [online]. Masarykův ústav vyšších studií v Praze. [cit. 10.02.2023]. Dostupné z: https://148a086fd9.cbau-cdnwnd.com/7f330e1aa37f75e3e7ff97f81793e8cd/200000065-166581665b/souhrnna_vyzkumna_zprava_FINAL2-0.pdf?ph=148a086fd9
16. Nadační fond Veroniky Kašákové, 2019. *Co děláme*. [online]. [cit. 10.03.2023]. Dostupné z: <https://www.nfvk.cz>
17. Nadace Terezy Maxové, 2023. *O nás*. [online]. [cit.10.03.2023]. Dostupné z: <https://nadaceterzymaxove.cz>
18. NĚMEC, Jiří a Věra VOJTOVÁ, 2009. *Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním: Education of socially disadvantaged pupils*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-191-1.
19. OESTERLE, Sabrina, 2013. *Pathways to Adulthood and Preventive Interventions Targeting Young Adults*. NCBI: National Center for Biotechnology Information. [online]. [cit. 10.04.2023] Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK202209/>
20. Patron, 2023. *Patron*. [online]. [cit.10.03.2023]. Dostupné z: <https://ipatron.cz>
21. RIEGER, Zdeněk, 2009. *Návrat k rodině a domů*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-544-8.
22. ROTREKLOVÁ, Eva a kol., 2009. *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: sborník IX. z celostátního semináře NRP*. Brno: TRIADA – Poradenské centrum o.s. ISBN-978-80-254-5957-7.
23. ŘEZÁČ, Karel, 2022. *Potencialita dětí v náhradní rodinné péči: ...od očekávání k autonomii*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-1073-6.
24. SLOWÍK, Josef, 2016. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0095-8.
25. Statistický informační systém MŠMT, 2023. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele školního roku 2022/2023*. [online]. [cit. 10.04.2023]. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
26. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

27. ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN: 987-80-7367-318-5.
28. ŠTENCLOVÁ, Veronika, 2021. *Příprava jedinců na odchod z dětských domovů a jejich začlenění do společnosti*. [online]. Olomouc. [cit.03.02.2023]. Disertační práce (Ph.D.). Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D. Dostupné z: https://theses.cz/id/ofp2ik/Disertacni_prace_Stenclova_2021.pdf?zpet=%2Fvyhledani%2F%3Fsearch%3DFAKTORY%20OVLIVŇUJÍCÍ%20SLADĚNÍ%20RODINNÉHO%20%20PRACOVNÍHO%20ŽIVOTA%20RODIČŮ%20OSOB%20%E2%80%8BS%20MENTÁLNÍ%20RETARDACÍ%26start%3D1
29. TRNKOVÁ, Lucie, 2018. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwe. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-864-3.
30. VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie*. 2. díl. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
31. VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
32. VRTBOVSKÁ, Petra, 2010. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan. ISBN 978-80-86620-20-6.
33. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.
34. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38848/>
35. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

Tabulka 1: Základní údaje o zaměstnancích DD	25
Tabulka 2: Základní údaje o mladých dospělých	26
Tabulka 3: Výsledky kódování - zaměstnanci	28
Tabulka 4: Výsledky kódování - mladí dospělí.....	36

PŘÍLOHY**Příloha 1: Otázky k rozhovoru se zaměstnanci DD**

1. Kolik Vám je let?
2. Jak dlouho působíte v dětském domově?
3. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?
4. V jaké pozici v rámci dětského domova působíte? Co je obsahem Vaší práce a jak staré děti máte na starost?
5. Nyní už přejdeme k přípravě na samostatný život, na jakých sebeobslužných činnostech se mladí dospělí v DD podílejí (např. příprava jídla, praní, žehlení, úklid)?
6. Jak hodnotíte spolupráci/fungování v rámci rodinné skupiny?
7. Jakým způsobem jedinci získávají dovednosti k zajištění chodu domácnosti (např. informovanost o poplatcích spojených s bydlením, spotřební věci apod.)?
8. V jakých situacích mají jedinci možnost vyzkoušet si hospodaření s penězi (např. samostatné nákupy, hospodaření s penězi na měsíc)?
9. Mají dospívající zájem o brigádní činnost?
10. Sdílí s Vámi pocity ohledně odchodu/života po odchodu? Jestli ano, jaké mají představy o budoucím životě po odchodu z DD?
11. Jaká panuje atmosféra při blížícím se odchodu a jak tuto situaci prožíváte? Obrací se/udržují s Vámi kontakt mladiství po odchodu?
12. Jakou formu podpory mladí dospělí při odchodu nejčastěji využívají?
13. V čem vidíte silné a slabé stránky přípravy na odchod v DD?
14. Považujete stávající systém přípravy na samostatný život dostatečný? Měl/a byste nějaká doporučení, či nápady?

Příloha 2: Otázky k rozhovoru s mladými dospělými

1. Kolik Vám je let?
2. V kolika letech jste byl/a umístěn/a do dětského domova? Jste v kontaktu s rodinou?
3. Studujete SŠ/VŠ? Jaký obor?
4. Jaké sebeobslužné činnosti v DD vykonáváte (např. praní, žehlení, vaření, úklid)?
5. Jakým způsobem se podílíte na zabezpečení péče o rodinnou skupinu, aby tam vše fungovalo? Jaký máte k sobě vzájemný vztah, pomáháte si, respektujete se?
6. Jakým způsobem se dozvídáte o zajištění chodu domácnosti (poplatky, spotřební věci apod.)? Máte představu o budoucím bydlení?
7. Jakým způsobem nakládáte se svými financemi? Tvoříte si rozpočet?
8. Máte brigádu? Jestli ano, kde pracujete a jaké zkušenosti máte s hledáním a vstupním pohovorem? V případě, že ne, poohlížíte se v současné chvíli?
9. Jakých workshopů jste se zúčastnil/a? Jaký Vás nejvíce oslovil? Jak tyto workshopy hodnotíte? Přišli Vám přínosné?
10. Jaké pocity se Vám spojují s plánovaným odchodem z DD?
11. Můžete popsat to nejdůležitější, co si odnášíte z DD?
12. Na koho, popř. jaké organizace byste se v případě potřeby obrátili?
13. V čem vidíte silné a slabé stránky Vaší přípravy na odchod z DD?
14. Považujete stávající systém přípravy na samostatný život dostatečný? Měl/a byste nějaká doporučení, či nápady?